

Johann Peter Grünenberg David Heinrich Köpken

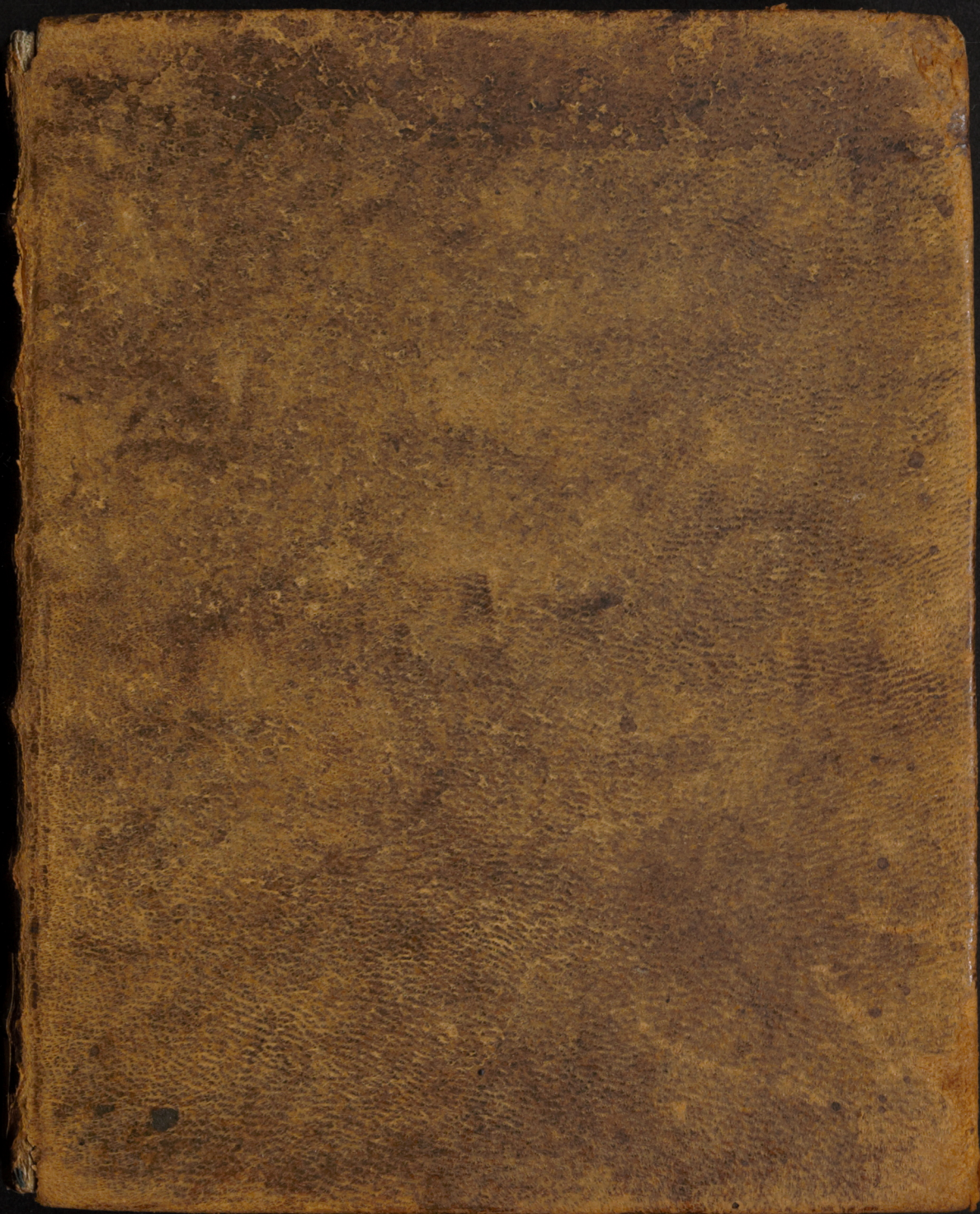
Dissertatio Theologica Exhibens Sextuplicem Usum Locorum Matth. II, v. 15. & Hos. XI. 1. De Filio Dei Ex Aegypto Divinitus Vocato agentium

Rostock[i]: Weplingius, 1699

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn796688478>

Druck Freier Zugang

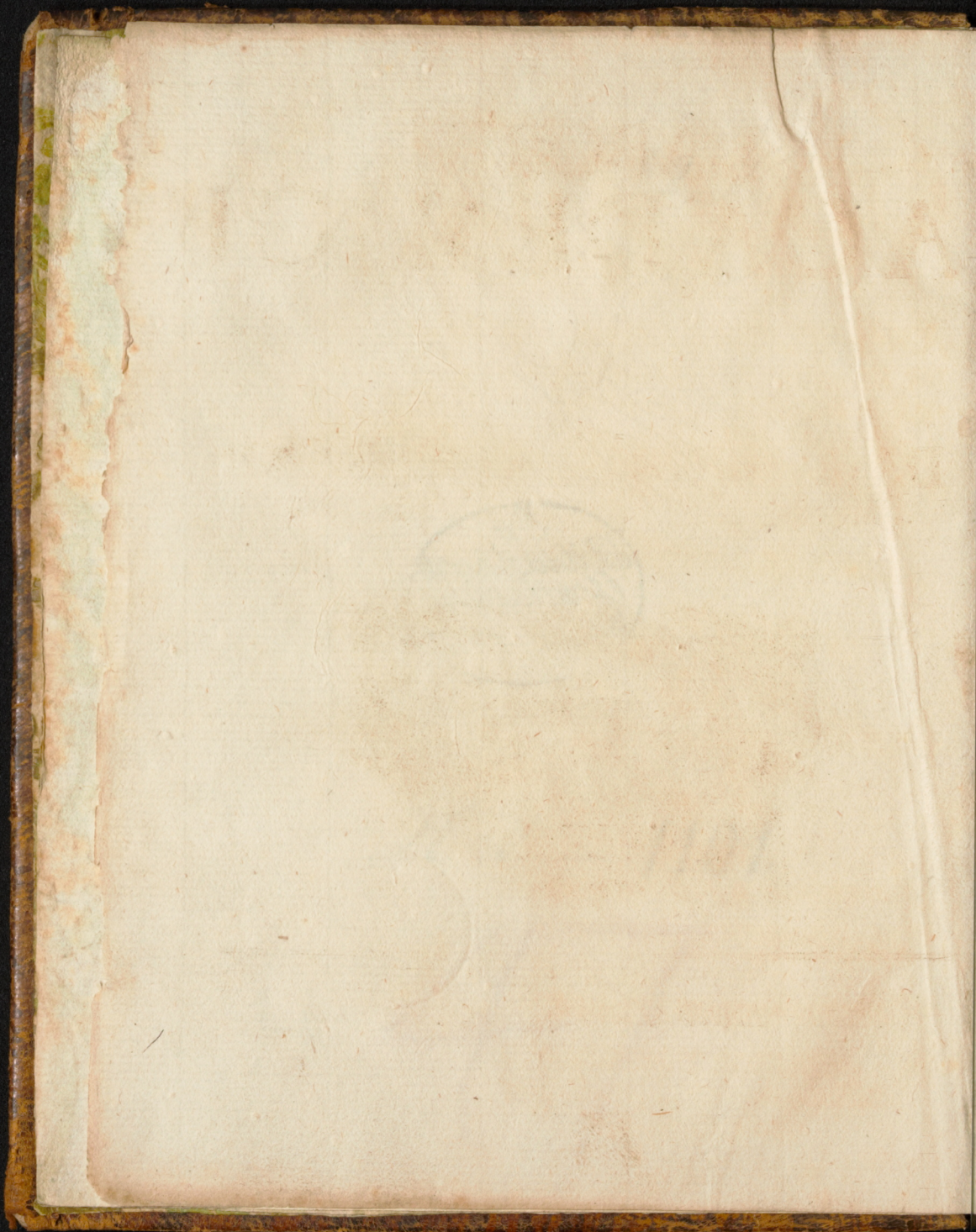

52.7.

H.c — 1101.

H 47

DISSERTATIO THEOLOGICA
EXHIBENS
SEXTUPLICEM USUM

Locorum

Matth. II, v. 15. & Hof. XI. 1.

De

FILIO DEI

EX ÆGYPTO
DIVINITUS VOCATO

agentium,

Quam

Annunte DEO O. M. & Summè Reverendâ Facultate Theologica,

PRÆSIDE

JOH. PETRO Brünenberg

Ph. & SS. Th. D. hujusqve P. P. O. Design. Consistorii Ducalis
Assessore, & Districtus Mekelnburgensis
Superintendente

Affine atqve Hospite suo maximè observando,
amico eruditorum examini oblatam

In Illustris Academiæ Rostochiensis AUDITORIO MAJORI

Die 18. Mart. cl. 1711. hor. consu.

defendendam suscipiet

DAVID HENR. KOEPKENIUS,

Lüneb. S.S. Theol. Cultor.

Rostochi Typis JOH. WEPPLING, Univ. Typegr.

PHILOSOPHIA

EX AEGYPTO
DIVINITUS VOCATO

JOH. PETRUS BURNING

M. & SS. TH. D. Praeceptor, Rector, et Castellani Ducalis
Almae, & Universitatis Aegyptiacae

Affixit sigill. Universitatis Aegyptiacae
in Urbis Aegyptiacae Universitatis

DAVID HENRICH KOPPEL

Rostochi Typogr. JOH. WELING Univ. Typogr.

PROOEMIUM.

Sicut *bis ad eundem*, olim in querulo fuit proverbio, ac *ter ad eundem* turpissimo positum in hestit vitio: ita *bis in eodem* laudabile, ac *ter in eodem* non minus, magis forte laudabile est censendum. Noſtri nos cancelli ad binos condemnauerunt carceres, priores feliciter superavimus, posteriores quoque emensi sumus non infelicius: penetrabimus nunc iusta, si Deus motui vires junxerit, alacritate ad ultimos usque terminos. Quid moramur? apertos habemus cancellos: monere nos videntur præcones: expectant nos, qui nos spectant. Decurramus! Moveamus nos, & promoveamus! Faveant vero, precamur, quorum favorem nos habere decet, ut per laboris usum ad honeste collatorum nobis præmiorum quoque usum deveniamus.

USUS PRIMUS DOGMATICUS.

EST SCRIPTURA SIBI SINE FRAUDE GRA-
VISSIMA TESTIS.

§. I.

Gregium id profecto DEUS suæ scripturæ dedit testimonium, testimonio quod non indigeat. Quamvis enim vel ipse Christus testes suæ vitæ, mortis, & resurrectionis habere voluerit, non sua, sed nostra causa, (vid. Luc. 24, 48. Joh. 15, 27. Act. 1, 8. c. 10, 39. & 41. atq; alibi passim) & ipse etiam vivus contra hostes, sæpe testes de se satis graves citaverit, idq; iterum non sua, sed auditorum gratia, (vid. Joh. 5, 31. ad finem, c. 8, 13. - 18. coll. cum v. 45. - 56.) ac DEUS varie testimonium Filio & perhibuerit, & perhiberi curaverit non certe ipsius, sed hominum ex utilitate, (v. Joh. 1, 1. - 37. Matth. 3, 16. 17. & c. 17, 1. - 6. cum locc. parall. Joh. 12, 28. 29. 30. & c. 1. Joh. 5, 7. - 11.): Scriptura tamen autocratorico DEI testimonio unquam desideret sufficientissime testem munita. Ipsi Scriptores Sanctissimi non oculis, non auribus, non manibus

A

nibus tantum credunt, licet ab ipsa illa provocent, quantum & Scripturæ, & in Scriptura loquenti Spiritui Sancto. Citat oculum & conscientiam suam testes scriptorum Johannes c. 19. 25. neq; tamen propter oculos, & propter conscientiam sibi vult credi, licet addat, *ἵνα ὑμεῖς πισύσασθε*, sed propter Verbum DEI. Addit enim magnanimum aliquod Nam: *Ἐγένετο ΓΑΡ ταύτου, ἵνα ἡ ΓΡΑΦΗ παρῆρα θῆ, ὅς ἔστι ἡ σωτηρία βήσασθαι αὐτοῦ τῶ, καὶ πάλιν ἑτέρα ΓΡΑΦΗ λέγει, Ὅψοιται, εἰς ὃν ἐξέκείνησ αὐτοῦ* v. 36. 37. Citat idem aures, oculos & oculorum aciem, magnamq; contactum in veritatis testimonium 1. Joh. 1, 1. 2. sede 5, 6. addit: *καὶ τὸ ΠΝῆΥΜΑ ἐστὶ ὁ μαρτυρῶν, ὅτι το πνεῦμα ἐστὶν ἡ ἀλήθεια*. Citat Petrus quoq; suos, suorumq; lociorum oculos, & aures in rerum sensibus perceptarum attestandam veritatem, 2. Petr. 1. 16. -18 sed iisdem gravius ē verbo DEI allegat testimonium, quando v. 19. *καὶ ἔχομεν*, scribit; *βεβαίω- πειν τὸν ποροφητικὸν λόγον*.

§. 2. Quoniam igitur hoc unum Scripturæ testimoni- um, quippe quod ipseus DEI testimonium est, omnia reliqua superat testimonia, sibi ipsi illa pro teste sufficit. *ἀποκρισις* illius in sanctissima DEI *ἀνταρκεία* firmiter fundata est. Sicut enim ex divina autoritate autoritatem habet suam, & dignitatem suam ē dignitate DEI pendentem novit, ita propter hanc etiam autoritatem, suamque authenticam nullo externo indiget testimonio, quamvis testem non repudiet, aut respuat. Hinc Judæos ipsos, *οἱ ἐπισηύθησαν τὰ λόγια ἑ οὐδ*, R. 3, 2. testes habet Verus Scripturæ Testamentum; hinc ipsi quoq; Muhammedani sacrarum utriusq; Testamenti literarum, licet corruptas falso deplorent, sunt testes, Verum testibus illis nec utitur ipsa, nec indiget. Testatur ipsa de seiper insitam a primo seripcionis exordio virtutem Sp. S. Quid obstat, quod hoc testimonium in sanctum sui amorem non omnes conver- tat? Satis est, quod ferit, si non vertit. Legere istud sine convictione nemo potest, licet sine conversione legant multi.

multi. Ne DEI quidem ipsius, si vel de cælo loquatur, testimonium omnibus placet. Joh. 12. 28. 29. & quotusquisq; ex prisceis Jesu spectatoribus fuit, qui ipsiusmet excipere testimonium cupiit? Joh. 3. 11. & 31. Quin potius tantum abest, ut & Christi, & Patris ipsius testimonium ab omnibus suscipiatur, ut multi temere DEUM faciant ψεύς ην, Johannes utiloquitur Ep. 1. c. 5. 10. Quid mirum ergo, quod nec testimoniis Scripturæ de se ipsa creditur, id quod jam Paulus Rom. 10. 16. est conquestus? quamvis qui scripturæ testimonio non vult credere, nulli vel summo miraculo credere posse censendus sit Luc. 16. 31. quoniam miracula sine Verbo DEI admirationem forte conciliare possunt, conversionem & fidem vero non item.

§. 3. Quanquam vero Scriptura teste non indiget, solet tamen ipsa sibi mutuam sancti consensus testimonium præstare. In Vaticiniis gerendas N. Tti res prædicit, & confirmat Ttum Verus; Veteris Testamenti verba & oracula per eventum comprobant sequentia tum ipsius V., tum etiam N. T. eventa. Loquuntur præterita de futuris, & cum futura nunc sunt præsentia, præteritorum sensum semper illustriorem reddunt. Citant V. Tti dicta Evangelistæ & Apostoli in suarum enarrationum fidem testimonialem, & eadem opera V. T. fidem firmissimam, sancteque præstitam ostendunt. Nec dolum, nec fraudem ibi invenies. Contra sensum omnino nihil: juxta sensum, ut paraphrastæ alleganti semper est licitum, quædam: ad ipsum veritatis sensum sincere omnia. Nihil citatum falso, nihil temere, nihil imprudenter, nihil per lulum, nihil per catachresin: e contrario omnia producuntur sancte, vere, & pro loci genio ingenue. Siquid citatum videtur, quod aut alibi existere, aut nullibi existere putas, hominum id vitio, non scripturæ errori tribuendum est. Fraus illa est nostra, qui non omnia recte intelligimus, scripturæ de se testimonia pervertimus, temerario

sententiæ alicujus præjudicio inhæremus, magnorumque hominum illustri, ac fallaci tamen, fidei nimium tribuimus, mortalibusque amplius, quam DEO, credimus, aut in nostri ipsorum animi vanis meditationibus quiete latitamus, opinionumque nostrarum momentosa, ut videntur, at sine momento & pondere, si recte æstimentur, existentia sæpe pondera admiramur. Fallimus nos prope scripturam: a scriptura nunquam fallimur. Simplex illa est, & infucata, recta pariter & sincera; nos duplicis linguæ pariter & mentis, fucatorumque sensuum homines sumus, obliqvarum plerumque cogitationum, & fallacium desideriorum, ut objici in hac materia nobis possit, quod in alia Paulus ait Rom. 3, 3. 4. Μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὸ πᾶν ἔσθ' ἡ καταρχήτης; Μὴ γίνονται κρίματα ἡ ὁ θεὸς ἀληθής, πᾶς ὃ ἀδραπέθη ψεύτης.

§.4. Ne ergo objiciantur ei *omissa membra genealogica, Rabel deflens liberos, appellatio Nazareni, sublatis nostri dolores, os ad parabolas apertum, numeratio inter maleficos, hodierna Filii DEI generatio, nominis Prophetici perversio exiens sonus in omnes terra partes, atque ejusmodi plura: ne objiciantur ei differentissima annorum computationes, & intercalatio vel centenarii annorum numeri, Abrabami inter Israhælitæ connumeratio, Judicium multiplici annorum partu laborantes anni, Abasie generatio ante patrem, Reginum temporum stupenda permissio, septuaginta Jereemie annorum, & Danielis hebdomadarum difficultas, Cyreni ante Cyrenium census, sepulcrum filiorum Emmor ab Abramo emtum, & hoc genus alia. Ista quidem, si scrutari velimus, non Ariadne filio indigent, nec Apollinem natatorem requirunt: satis per se meditantibus patent, si justa adhibeatur diligentia: in verbo suo Spiritus semper adest Doctor optimus, cujus Schola vera est Patriarcharum, Prophetarum, Evangelistarum, & Apostolorum Ecclesia, ad quam in Verbo DEI frequentandam accersimur, claram Spiritus vocem etiam in iis, quæ difficillima videntur, audituri, admiraturi, & intellectu-*

ri, si ea excipias, quæ usq; in suos eventus, vel in alterū æternita-
tis orbem differre gestit Dominus. Quisquis igitur justā Scri-
pturæ operam impendit, is tandē, sine fraude loqui Scriptu-
ram, data manu, plenoque ore confitebitur, ipsiusque sibi
sufficiens testimonium exoculari disceat. Ad eam certe cer-
titudinem deveniet in intelligendis Scripturæ oraculis, ad
quam nos in hoc Holecæ dicto per Matthæi & Hoseæ mutuum
testimonii consensum delati sumus.

§. 5. Verum ais: quomodo scriptura de se ipsa testari potest?
quis ei sine teste credit? cum testimonium in propria causa
semper suspectum sit, atq; in tā arduo religionis negotio uni
soli credi non debeat? Ergo respondemus: si forte, qui hoc
objicis, *testium* postcis *multitudinem*, extra se numerum satis
magnum scriptura proferet eorum, qui ipsi veritatis testi-
monium ferunt; sin *pondus*, ut decet, exigis, scriptura in-
tra se gravissimum testem habet Sp. S. si cum animo salutis
& veritatis cupido meditabundus, & rem rei, verboque
verbum conferens diligenti lectioni inhæleris, facile co-
gnoscibilem, cujus ē directione subordinati testes Viri sancti
alius ad alium provocant, aliusq; alium explicant, quorum
absolutissimus consensus, *simplicissimus pariter* & *nerdosissimus*
scribendi modus, & rerum ultra humanum intellectum longe adscen-
dentium expositio, primi cælorum terrarumq; conditiū mortalibus
quibusvis insui descriptio, accurata ad primum usque hominem
traditio genealogica, admiranda prima nostrarum ætatum
originis demonstratio, divine erga humanum genus clementia, vede-
undique cum DEO in gratiam via significatio, ac sanctissima insu-
eate christianorum vite delineatio, perfectissima conscientia
ferventis & anxie consolatio, futurique post mortem animæ corpo-
risque in æternitatem usque & status & mutationis designatio, cum
tot vaticiniis ante multas annorum centurias nominatenus inter-
dum, interdum clarissima rerum personarumque sub explicatione
predictis, ac deinde ad amussim completis, ipsam scripturam ita

lectori assiduo, pioque commendabunt, ut nullum hic sane aliunde
restem porro sit desideraturus. Sufficiant hæc jam nobis, demon-
strando, explicandoque nostro usui, orto ex Hosea, Matthæique ac-
curato consensu, satisficientia.

USUS SECUNDUS ELENCTIGUS.

TURPE, DEICHRISTUS QUOD FILIUS

ESSE NEGATUR.

§. 9. Discimus hoc inde, quia DEUS ipse Filium
suum esse eundem asserit. Turpe igitur est contradicere
DEO, turpe DEUM mendacii arguere, turpe DEO Filium
suum rapere velle. Ast vero & Holes, & Matthæus lingua
ac stylo prorsus conveniente docent esse DEO Filium sim-
pliciter talem, *Ex Egypto*, ajunt, *vocavi FILIUM MEUM*. Militant
contra æternum DEI Filium hostes varii: *Athei*, *Naturalistæ*,
Muhammedani, *Judei*, *Photiniani antiqui & novi*, *Ariani item Vete-*
res & recentiores, *Eunomiani*, & *Arminiani*; qui pro reliquis omni-
bus nobis hic considerandi erunt. Omnes hi in Filium DEI
injurii sunt, alii aliis turpius loquentes. *Athei*, ut nullum
DEUM, ita nullum Christum DEI Filium agnoscunt. *Natura-*
listæ DEUM quidem, sed nullum Christum DEI Filium agno-
scunt. *Muhammedani* DEUM quidem, & Christum, sed nul-
lum Dei Filium agnoscunt. *Judei* DEUM quidem, & Chri-
stum, & hunc Dei Filium, sed tantum ex præcellentia qua-
dam agnoscunt. *Photiniani* DEUM quidem, & Christum,
& hunc DEI Filium, sed potissimum ex partu Virginis Divina
virtute concipientis talem agnoscunt. *Ariani* & DEUM, &
Christum, & hunc Dei Filium, sed potissimum ex jure primum
creati talem agnoscunt. *Eunomiani* DEUM quidem, & Chri-
stum, & hunc Dei Filium, non tamen nisi *ὁμοούσιον* agnoscunt.
Arminiani & DEUM, & Christum, & hunc Dei Filium, &
ὁμοούσιον, sed non nisi arbitrario ad salutem credendum talem
agnoscunt. Ita veritas, quæ simplex est, cum multiplici
mendacio conflictatur.

§. 4. Quæ

S. 7. Quæ omnia tanquam falsissima, & perver-
sissima merentur justâ correctionem. Verum, ut ordinē er-
rorum istorum seqvar, quod ad *Atheos* attinet, non mirum
DEI Filium ab iis negari, qui DEUM negant: turpitudinē
alteram altera excusare possunt. His ergo ad convic-
tionem usque primo proponendum est, prudentiorem &
sapientiorem itemque potentiorē aliquam esse naturam
quam vel ipsi sint, vel omnes sint homines: quod ex ef-
fectis facile probari potest: quo evicto *Naturalistæ* erunt.
Juncti igitur discere debent, DEUS cum sit, esse eundem
& sanctum præ omnibus ad requirendam nostræ cum
ipsius sanctitate sanctitatis similitudinem, si non æqua-
litatem: & justum ad plectenda quotidiana nostrarum
culparum crimina, vindicandasque injurias: & bonum
ad ostendendā revelandamque nobis incognoscibilem alias
suam voluntatem tum in sentiendo, tum in agendo, tum
in reconciliando: id quod profecto omne extra aliquam re-
velationem nobis ita patere nequit. Cum vero nec Mu-
hammedana, nec Judaica nova, nec Idololatræ revelatio,
multorum absurdorum causâ esse queat vera & genuina
DEI revelatio, Christianis concessam, factamque; tum anti-
quitas inter Israelitas, tum recentius inter ipsos revelatio-
nem & optimam, & sufficientissimam, & omni errore
vacuam, & genuinam esse debere. Quod ubi credide-
rint, cum *Muhammedanis* infide sacris literis assignanda
nunc convenient. Tum novo colligatis vinculo de-
monstrandum est, in illa Revelatione mentionem fieri
non tantum alienjuss Messia, seu Christi, sed & vocari
ipsum expressè sæpius Dei Filium, & si id observaverint,
jam cum *Judeis*, quibus N. T. veritas probari debet, &
potest, eò deducendi sunt, ut agnoscant, non tantum pro-
pter aliquam in genere excellentiam ita vocari DEI
Filium, sed ob specialem aliquam rationem: eamque, si in
hanc rationem contulerint, uti certe consentiendum est,

B

contra

contra *Photinianos*, quibus illi jam miscebuntur, evinci de-
 bet, non esse solam e virgine divinitus pariente nativatem,
 nec, quod Sociniani hodie volunt, adscensionem divinitus
 resuscitati Jesu in caelos, specialem illam nominis causam,
 quia jam ante partum talis vocetur, & in praesenti quidem,
 imo & in praeterito: cum vel ante Abramum jam fuerit,
 & in ipso creationis primo puncto jam exstiterit. Quod
 ubi apprehenderint, cum *Arianis* docendi sunt, non eum
 creatum esse primum, sed creatorem ipsum, & primoge-
 nitum praeter omnibus creatis, & gloriosum ante existentiam
 mundi: ac tum cum *Eunomianis* non illis pessimis, sed mora-
 tioribus observare debent, ipsum creatorem in duas simi-
 les essentia & dividi non posse, quin duo similes introdu-
 cantur Dii, quod absurdum est; quin potius esse Filium
 cum Patre unum quid, & in unum quid: unde & ὁ ἀληθι-
 νός Θεός appelletur. Quo proposito tandem necessita-
 tem credendi hujus articuli Fidei *Arminianis* ostendemus
 tum ex eo, quod vita aeterna in agnitione & DEI, & Fi-
 lii DEI Jesu Christi collocetur; quodque, qui testimonio
 DEI de suo Filio non credit, mendacem ipsum faciat;
 quodque DEUS verus nequeat vere sine Filio DEI, qui ve-
 rus DEUS est, agnosci; quodque tandem, Filium qui non
 habet, nec Patrem habere censei debeat. Quae omnia
 e SS. scripturis, evicta ipsarum & necessitate & veritate
 demonstrari & debent, & possunt. Sufficit nobis, quod vi-
 am, quae fieri id in universum queat, ostenderitimus.

§. 8. Agnoscimus autem duplici e fundamen-
 to illum Dei Filium primo scilicet ex aeterna ante mundi
 originem generatione, unde ipse est ἀπαρχή της δόξης, &
 χαρμηκτη της υπωςσεως αυτε Hebr. I, 3. η εικων ε Θεου ε αορα-
 τα, πρωτογονου πατρως κτιστως, εφ ορατιση τα παντα, &c. Col: I, 15.
 seqq. quae generatione ipse Filius est ο λογος μονογενης ο ε
 Πατρος Joh: 1, 1. & 14. atq; ita etiam ο Θεός αληθινός I. Joh. 5, 20.
 ο Θεός ε ο θρονος ες ταν αιωνα ε αιωνος Hebr. I, 8. seqq.

זכור אבינו לנע: 9, 5. וקרא יהוה Jer. 33, 16. ויחננו רשע
 של מרמי Mich: 5, 1. &c. *Secundo* ex facta in
 temporum *σωτηρία* nativitate, unde est τὸ γεννώμενον ἐκ
 Μαρίας ἁγιον τὸ καλούμενον υἱὸς Θεοῦ, ὅτι πρῶτον ἄξιον ἐπήλθει
 Ἰηὺ τῷ Μαρίας, καὶ δύνανται ὑψίστη ἐπισκίασε αὐτή. Luc 1, 35.
 ὁ πρῶτος ὁ ἰσχυρὸς εἰς τὴν οἰκισμένην Ebr. 1, 6. πρῶτος
 ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς Rom. 8, 29. conf. Joh. 10, 36. &c. Hinc
 iis, qui tam claro cognoscendi hunc Filium, princi-
 pio resistunt, perversi sui animi dedecus quasi in faciem
 objicimus, & ceu Divini Nominis conviciatores rejicimus.
Turpe, DEI Christus quod Filius esse negatur! Recte
Schmidius in Locc. Comm. ad h. l. Christus verus DEI Filius
est, — verus DEI Filius, quia DEUS hic cum simpliciter Filius
vocat. Potuerunt ethnici olim suis poetis ortum deorum
 credere, potuitque ipsis videri *Trogenies Phaëthon non in-*
ficianda parenti, cum ad ipsum loquens induceretur Phoebus:
Nec tu meus esse negari Dignus es. Nos ipsi DEO
 verissima semper verissime loquenti, credere nolle vide-
 mus audimusque; homines vanissimos, mentisque abjectis-
 simæ sophistas, licet *Pignora dei genitor, per que sua vera*
propago Creadatur Christus æternus æterni Dei Filius, qualia
 fidei satis certæ pignora ubique in SS. conspiciuntur.

§. 9. Turpe igitur est, negare velle, quod insupe-
 rabilis sacrarum scripturarum veritas affirmat, ac docet.
 Peccant graviter *Nestoriani*, qui duos ex uno Christo Dei Fili-
 os efficiunt, sanctissimamque hanc unius Filii DEI personam
 quasi discindunt: peccant graviter *Eurychiani*, qui ex na-
 turæ vel alterutrius absorptione, vel utriusque confusione
 commistum DEI Filium faciunt: peccant hi graviter, ut
 nihil fere supra: verum est! at relinquunt nobis DEUM,
 (licet male formatum, qui pæne nullus est) DEI Filium.
 Quanto vero turpius est, omnino negare, ac de suo præci-
 pitem folio deturbare velle DEI Filium! Ad quos pri-

Bz

mario

mario tamquam ad Muhammedanorum socios pertinet; quod canimus: **Die Jesum Christum deinen Sohn stürzen wollen von seinem Thron.** Vesani homines, qui sibi filium rapi non patiuntur, & suum DEO Filium rapere conantur: qui suos filios conviciis, verberibusque onerari non sinunt, ac Dei Filium irreverentius habere, quid? pedibus, ut scriptura loquitur, ipsum ac dignitatem ipsius conculcare audent! DEUS Filium suum promittit omniq; decore commendatum hominibus offert: atq; hi nolunt oblatum eundem agnoscere. Expressa hic apud Hoseam verba DEI sunt: *Vocavi Filium meum;* mortales vero manibus pedibusque obnixè resistere vocato non verentur. *Tu Filius meus,* ait Pater Dominus exercituum: *hodie te genui:* mortales vero & Filium sibi nascendum respuere, & Genitum sibi genitum repudiare non dubitant. Vesana rabies! rabiosa vesania! Nos amplectimur, nos osculamur hunc temporum Filium, & æternitatis Patrem, quem non pudet nos indignos vocare fratres suos Ebr. 2, 11.

USUS TERTIUS PÆDEUTICUS.

Quo te sancta vocant cælorum fata, sequaris.

§. 10. Sanctissimâ nostri Servatoris in vita, quæ nobis præscriptum vivendi exemplar reliquit, quam maxime notabilis est stupenda illa divinæ mentis æquitas, qua vel sine ullo contrasentiendi indicio fatis omnibus ira se submisit, ut durissima quæq;, quorum tamen horrendam molestiam precabundo ore contestabatur, nihilominus sua sponte, ac lubentissime susciperet, fortiter sustineret, ac feliciter tandem superaret. Qua in re nostram ipsius imitationem Petrus Apostolus omni jure postulat ep. 1. c. 2. v. 21. *ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἰχθύσι αὐτοῦ.* Illis vero in factis

tis crebra sanctissimi Servatoris fuerunt itinera, pedestria
plerumque, raro alia, quibus à primis pueri viribus adve-
scere debuit, ut, quocunque divina ipsum postulatura erat
vocatio, eodem imperterritus prodire disceret a tenerri-
mis inde ungviculis. *Vix conceptus* vocatur in montana
Judæ: *vix trimum embryo mensum* redit Nazaretem: *vix*
brevissimo a partu distans intervallo Bethlechemam defer-
tur: *vix natus* Hierosolymam habet ingrediendam: *vix*
unum mensem dimidio superans in Galilæam redit: *vix biennis*
arduo in Ægyptum itinere fugit: *vix anno annis addito*
in patriam reducitur.

Sic puerum sua fata vocant sua fata sequentem:

Nos itidem pia fata pii, puerumque sequamur!

§. II. Non erit, speramus, qui non videat, quosensu
fati vocabulum sumamus, sc. pro voluntate, & decreto
DEI nostram salutem respiciente, quo quomodo salus nostra
respici potest. Nullum igitur hic cum Calvinianis rigoro-
sioribus, absolutum atq; à præscio circumstantiarum olim
futurarum intuitu immune DEI & immane Decretum fin-
gimus, quod nos huc illuc volentes nolentes trahat retra-
hatq; nec nostra pœnitentia, fide, prece moveri possit, neq;
ullū cum Stoicis fatum intelligimus inevitabile ob horrendam
causarum homines in omnis generis eventa quasi ad
rotæ instar rapientium circumagentiumq; connexionem,
neq; etiam cum Epicuræis, qui itidem fati voce interdum ute-
bantur, meram aliquam DEI ociosi, concessionem & ad hu-
manas res non attentum silentium potius, quam fatum som-
niamus, ne tandem cum ethnicis aliis Deū, Deamve effor-
mamus, qui vel Jove majores esse credebantur, & Mœne,
Parcæque Magnæ, & Fati nomine veniebant. Id autem
concedimus, hoc quod intelligimus, fatum interdum quod
dem Decretum absolutum, interdum vero Conditionatum, Or-

dinatum & *Non absolutum* esse, ea sc. ratione, qva hæ voces ad voluntatem DEI hominibus declarandam adhiberi solent.

§. 12. Quando igitur DEUS in *Voluntate Absoluta*, aut *Non - absoluta*, *Ordinata*, *Conditionata* aliquid de nostra vita, de bonis, de honoribus, de corpore, de anima, de æterna salute decernit, quis tantæ aut temeritatis, aut stultitiæ, aut rabiei esse velit, ut huic Vocantis nos in hæc aut alia eventa DEI voluntati velit resistere, & vel cum *Niscanore* terrestrem sese Dominum fingere, aut cum *Pharaone* vocantis DEI vocem spernere cupiat? Absimus à tanta impietate, qui Christiani sumus, & sequamur fata, qvalia qvalia sint futura. Ducamur, non trahamur; sequamur, non rapiamur; quin potius, si voluntatem Divinæ mentis cognoscere queamus, eandem comitemur. Christianorum hoc est & filiorum DEI, & si vel hoc modo *είρηνοποισί* futuri sumus ad sopiendam ex fide in divina voluntate nostram animam, *ὡς ἰσὶ κληθῆσομεθα*, ut huc transferam verba Matth. 5, 9. Pertinet huc vero monitum *Jeremie* divino jussu *Neriade Baruch* datum Jer. 45. Nos igitur, qui adoptati à DEO sumus filii, ne dubitemus Parentis nostri fata & consilia sequi, cum videamus æternum, unigenitum, & proprie dictum Dei Filium secundum humanam naturam pro humili pariter, & exaltando carnis statu Divina Patris fata promptissime esse secutum, sicut expresse precabundus testatur Matth. 26, 39. *πλὴν ἕως ἔγώ θελω, ἀλλ' ὡς σὺ.* & Marc. 14, 36. *ἀλλ' ἕως πρὸς θανάτου, ἀλλὰ, ἢ σὺ.* Quibus è verbis patet quanta animi æquitate in sua sibi decreta fata consenserit, neq; quid, neq; quomodo ulla morositate præscribens: quã in rem apud Matth. vers. 42. addit: *εἰ ἔδωκα Ἰ* & c. *ρηθῆτω τὸ θέλημα σου,* & ex Ps. 39. citato Hebr. 10. 7. *Ἰδὲ ἤκω (ὡς κεφαλὴ διὰ βιβλίου γέγραπται) Ἐγὼ εἰμὲν) Ἰ ποιῶμαι, ὁ θεός, τὸ θέλημα σου.* Eiamus similes Jesu sequenti, & similes dilecto Dei Filio fiamus.

USUS

USUS QVARTUS EPANORTHOTICUS.

Ægyptum quid vis contemnens astra tenere.

§. 13. Ad hunc usum infinuandum inducit nos vox ⲀⲓⲚⲓⲤⲤ ex *Ægypto*. Observavit jam eundem Fr. Spanh. sæpe nobis citatus in D.E.P. 2.D. n. 15. p. 518. his verbis: *Imo documentum datur mysticum & morale, DEUM vocare filios suos ex Ægypto, in qua naturaliter omnes demersi jacemus. Sic Deus jubet lucem splendere in tenebris & è tenebris, ordinem prodire è Chao, bonum è malo.* Vocavit scilicet DEUS ex ethnica Regum *Ægypti* terra, quo ad tempus eundem miserat, suum Filiū, neq; hic rediit in terram alteram detrectavit, quæ ipsi passionis primum, ac gloriæ deinde sedes in terris erat destinata. Idem nos DEUS ex *Ægypto* mundi ἐν τῷ πνεύματι jacentis, sceleribus inhiantis, & in omnia flagitia, libidinesque propendentis evocat, non quasi externo mundo excedere debeamus, sed ne mundi, i. e. improborum, flagitiosa societate contaminemur. Qua de re pro infinita DEI sapientia per Paulum 1. Cor. c. 5. & 2. Cor. 6, 14. f. magna cum attentione legendum benevolentissime pariter & strenuissime monemur. Non debemus hunc detrectare exitum nos, quibus ad astra DEI Sanctus patet aditus, & quamvis ad tempus ex dira scelestorum *Ægypto* exeuntibus succedant molestiæ *Ætnæ* onere graviores, non hærebimus tamen propterea in flagitiis hujus mundi; spectabimus potius molestiarum exitum, τὰς μετὰ τὰ παθήματα θόξας, πρὸς ἃ τὰς μέλλουσας εἰς ἡμᾶς δοτοκελευθήσονται τὰ ἔτι καὶ πικρὰ παθήματα σὺν ἁξίᾳ εἶναι Paulus concludit Rom. 8, 18.

§. 14. Solet autem *Ægyptus* non tantum in genere vexatorem Christianorum orbem, sed & in specie vexatricem eorū *Romæ*, Pontificiæq; nunc sedis urbem magnam, quæ est Rom. curia, significare in ipsis etiā SS. literis, imprimis Apoc. 11, 8. ubi hæc sunt verba: καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπιτῆς πλατείης πόλεως

πῶλεως τῆς μεταλλῆς, ἣτις καλεῖται πιδμαπικῶς Σόδομῆ καὶ Αἰ-
 ζοπιῶ, ὅπερ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐσαυρώθη. Ubi profecto, Ro-
 manæ tyrannidis sedem & dominium indicari, iis, qui ad
 circumstantias attendere volent, satis clare patebit. Certe
 sicut *Ægyptius* & Mosen, & *Israëlitas* horrendis anxietati labori-
 bus, ærumnis & molestiis, ita Christum crucifixum ite-
 rum & intra missam, & extra missam crucifigit Roma, per-
 que innumeros ministros execranda libidinis honorum, &
 idololatricorum cultuum iis, qui verè Christum colunt, om-
 nis generis tormina & apparatus, & applicat. Sint æternæ
 DEO gratiæ, qui nos ex illa *Ægypto* evocavit, evocatosque edu-
 xit, qui que è tenebris ad Evangelii lucem nos prodire iussit,
 & prodeuntes hæcenus defendit. Verumò, in quæ tem-
 pora, in quos mores incidisti, nostra Germania! quæ prin-
 cipes tuos liberos in excindendam *Ægyptum* redire, & *astra*
DEI contemnere vides. Quot nunc *Damones Paulum*, *Pa-*
*ulum*que relinquant, atque in huius mundi amores rursum se
 præcipitant. *Auri sacra fames, regni vesana libido, quo tra-*
bis ab! miseros mortales? Qui post regna DEUM querunt, quem
scire recusant. Videmus enim hos sceptris, illos principa-
 tibus, istos episcopatibus, alios nobilibus dominiorum titulis
 ad deferendū allici DEUM, ad spernenda astrorum induci
 angelicorum consortia, atque ad ejurandam sanctissimam, in
 solo Mediatore Christo ponendā, fidem. Quæ quæso in tem-
 pora incidimus deflendis Evangelii desertoribus, fideique
 proditoribus reservati. O quicumque in deterrimam
 teterrimamque istam rediisti *Ægyptum*, mutes animum, mu-
 tes sensa, moresque iterum mutes, antequam te feriat exi-
 tium. *Ægyptum quid vis contemnens astra, tenere?*

§. 15. Neque cælum neque terram desiderat Assa-
 phus, DEUM suum si possit habere: nos neque *Ægyptum*
 papalem, neque *Ægypticos* papatus honores desiderabi-
 mus

mus, qui nostrum Jesum semel cognovimus. Meditemur
 Hebr. 6, 4-8. & c. 10, 26-31. ubi peccato in Spiritum S. si non-
 dum sint implicati, certe proximi esse describuntur ejus-
 modi Apostatae. Meditemur Ægyptiacas ollas infauste desi-
 derantem, ac vana piscis carnisq; & panis ac potus, por-
 riq; & alii, cucumerum & cæparum in terra Mizrajim ab-
 undantium cupidine correptum, falsoq;, infeliciter de Ægy-
 ptiis magna crepantem populum Israël Ex. 16, 3. c. 17, 3.
 Num. 11, 5. c. 14, 2. 3. & c. Meditemur minas Israëlitarum
 semper in Ægyptum redituros se esse profitentium, &
 consilia Judæorum ex Ægypto auxilia expectantium redi-
 tumque in Ægyptios parantium. Hos. 7, 16. item c.
 9, 3. 6. & c. El. 36, 6. Jer. 43. & 44. Quanta vero mala &
 reduces in Ægyptū Israëlitas, & ipsos consecuta sint Ægypti-
 os, testantur sacrae pariter, & reliquæ historiæ. Simus quæso
 Mosis imitatores, qui μέγας γυνόμενοι, πίστι ηγήσατο λέγοντες
 υἱὸς Ἰσραὴλ φασαί, μάλλον ἐλέμενοι συγκρατούμενοι τῷ λαῷ Ἰ-
 σραὴλ, ἢ πρὸς αἰσιν ἔχον ἁμαρτίας ἀποδρασιν, μέγιστα πλεῖστον ἠγα-
 σάμενοι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἰσραηλῶν τὸν ὀνειδισμὸν ἔχοντες, ἀπειθεῖς
 γὰρ εἰς τὴν μισθὰ ποδοσίου. ὅστις κατέλιπον Αἰγύπτον μὴ φοβηθεῖς
 τὸν θυμὸν Ἑβραίων, τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ἑρῶν ἐκαρτέρησεν Hebr.
 11, 24-27. Simus Israëlitarum exeuntium, dum credebant,
 ex Ægypto imitatores, qui promissam, nec unquam oculis
 visam Cananæorum terram Ægypto præferiebant, certisq;
 & licet laboriosis, laborum tamen finem aliquando speran-
 tibus, domiciliis anteponebant duras itinerum molestias. Si-
 mus ipsius nostri Servatoris similes, qui ex divino jussu in-
 fidiantem sibi patriam repetere, quam in Ægypti terris vi-
 vere præoptavit.

§. 16. Quid malos sectabimur Ægypti amatores?
 sectemur bonos, qui hanc odere populi sancti persecutri-
 cem Ægyptum. Numquam in eam, in qua semel fuit,

C

redit

rediit Ægyptum DEI Filius! Quid ergo in papatus, quid in hujus mundi Ægyptum redeunt ii, qui nomen filiorum DEI ambiunt? Ad astra DEI ferri se credunt apostatae, & ad diabolica retrahuntur rastra; cœlos tibi fingunt, & ad inferna rapiuntur: DEUM mentiuntur, Papam reverentur, gloriam adorant, & Orcum consequuntur. Miserrime, Ægyptum, quid vis contemnens astra, tenere? Si rationibus te defendis, profer easdem ad lumen Evangelii! si pietatem præ tendis, quid in iisdem vivis sceleribus, quidque pietatem, quam simulas, extra veram pietatem quæris? Si fidem nostram incusas, & veritatem alibi anquiris, en tibi verba Sp. S., in quibus via est & veritas, & vita. Veritas est DEO credere loquenti, & pietas est, ex jure divino vivere; sed gloriam sub veritatis prætextu, & opes sub pietatis simulatione quærere, vanitas est, & impietas.

§. 17. Neque vero credas, excusationis locum habere prætextum aut de salute popul, quod ea suprema lex sit, & propterea sæpe mutandus sit animus, aut de fide principi debita, quod commodis ejus sis obstrictus quoquo modo observandis & defendendis. Profecto non potest non male & sibi, & suorum civium saluti consulere, qui non est per conscientiam post institutum sacrarum literarum scrutamen, suorumque dubiorum justam expositionem convictus de suæ religionis falsitate, & alterius, quam capeffit, veritate. Et quid rationis est, terrestrem cœlesti saluti salutem præponere? Quam tu salutem vocas, salus certe non est: cœli spectandi sunt: æternitas est meditanda: DEUS & ipse Christus ob oculos versetur: ibi enim, nec alibi salus ulla est.

§. 18. Quod vero ad principum te rationes hoc in negotio vis accommodare, principem præ DEO adoras, & Ægyptum fœdam præ astris tibi seligis. Non id prudentiores

res principum animi desiderant, & si desiderent, obsequium in animæ negocio nullum merentur. Neque enim DEUS ex principe, sed princeps ex DEO merendus est. Servire principibus, & malis etiam principibus pii debent ministri; in flagitiis, in libidinibus, in apostasia servire iis non debent. Neque vero hoc est principi fidelem esse, quod tibi ipsi infidelis es: hunc scias omnibus fidum esse, qui sibi primum ipsi fidus est; quicquid suæ, quæ æternitatem spectat, saluti ipse non recte servit, eum nemini recte serviturum esse credas. Sit igitur ille princeps, sit ille tuus princeps, sit ille potentissimus princeps: at DEUS ne sit: ad aram usque princeps sit. Non decet ex principis folio thronum DEI fingere, neque humanam majestatem in divinam convertere. Quod qui faciunt, libidinum publicarum se servos faciunt, corporibus pascendis animarum quietem postponunt, & idolatricam præ cælo Ægyptum quarunt. Absint Principum flagitia, & Ministrorum servitia flagitiosa! absint principum apostasia, & ministrorum vel præcessus, vel imitatio! Fugiat hæc sub regio splendore Ægyptus, ut æternæ gloriæ æternus splendor conferretur.

USUS QUINTUS PARACLETICUS.

Non sibi, pro nostra Jesus est pace vocatus.

§. 19. Fluit hoc ex verbo קראתי, evocavi ego, venire jussi: quod Verbum suo jure nos ad hanc meditationem inducit, ut quæramus, quare DEUS suum hunc Filium vocarit? Aut enim suum vocavit Filium DEUS sui gratia, aut ipsius gratia, aut aliorum gratia. Neque vero in eas cogitationes illabi possumus, vocatum esse suum à DEO sui gratia Filium: namque DEUS nulla re indiget, quippe qui est שרי sufficientissimus in sese, & omni-

omnipotentissimus per sese, ut propterea in auxilium, aut
 sublevationem sui non vocet Filium: nec à Filio suo quo-
 ad essentiam aut separatus, aut distinctus est, quippe quæ
 personæ non tantum in unum, sed & unum sunt, & nulla-
 tenus essentialiter distingui, nedum separari possunt. Ne-
 que etiam suum DEUS Filium vocavit ipsius gratia:
 Namque & Filius ut DEUS eadem gaudet essentiali & po-
 tentia, & sufficientia, neque quidquam, ad quod sui gratia
 absens vocaretur, aut accipere, aut ministerialiter agere
 poterat, cum *ὁ λόγος πρὸς τὸν πατέρα* jam ante creationem,
 & ex æterno esset, ejusdemque cum Patre & essentiæ, & glo-
 riæ, & facultatis sit: atque ut homo vocatus quidem est,
 sed non tam suæ securitatis causa, quippe qui per suam sibi
 communicatam omnipotentiam ubique tutus, & gloriosus
 etiam, si voluisset, esse certe potuisset. Certum igitur est,
 vocatum illum esse aliorum in gratiam. Cujus verò in
 gratiam? Angelorumne? Non sane: *ὁ γὰρ δὴ πρὸς ἀγγέ-
 λων ὀπιλαμβαίεται*, Hebr. 2, 16. an brutorum? neque hoc:
Μητῶν βοῶν (ἕτας) μέλει τῷ Θεῷ; 1. Cor. 9, 9. an aliorum in
 gratiam creatorum, ratione, ac si sensu non fruentum? Neque
 vero id: *ὁ γὰρ ἕρανος, καὶ ἡ γῆ παρελθούσονται* Luc. 21, 33. Sed ho-
 minum in gratiam vocatus est, non tantum simpliciter ad
 exsequendum redemptionis inexplicabile, & incompara-
 bile negocium, sed & specialiter ex Ægypto, ut in Israël
 terra novum sibi populum Israël formaret, qui non ex
 spermate solius Israël foret, sed qui foret ex Israël fide,
 quique non Abrahami tantum sanguinem, sed potius obedi-
 tiam, fiduciam, & justitiam circumgestaret; ita tamen, ut
 lubens demus, accidisse illa omnia, ut Paulus sæpe monet,
Ἰσραὴλ ἵε πρώτον καὶ Ἕλληνας.

§. 20. Observant hunc vocationis finem licet cum
 aliqua Israël prerogativa plerique omnes, qui hæc de Chri-
 sto

sto apud Hoseam verba capiunt, Interpretes. Calovius enim p. 744. n. 4. sic iudicat: *Quia hic aliud subiectum inserit, ET VOCAVI FILIUM MEUM, haud obscure docet, in gratiam potius Israël, & ob dilectionem eiusdem vocatum dici Filium DEI, quam ipsum Israël em vocatum esse. Seb. Schm. in h. l. Amor Dei h. l. est amor simul alicuius prelationis; quo nimirum DEUS Israël em ita dilexit, ut eum praeferret omnibus aliis populis, adeoque benefecit, & benefacere voluit amplius, quam ulli ex omnibus populis. Hunc amorem DEI erga Israël em prae reliquis populis passim celebrat scriptura, & in hoc magna ex parte ponit, quod DEUS eum sibi elegit in peculium, eumq; in finem in terram Canaan deduxit, & in eo plantavit Ecclesiam & temp. sibi; praecipue tamen & maxima ex parte consistit in eo, quod Christum Redemptorem humani generis illis primum dedit, & promisit. Atq; hoc est, quod sequitur: Et ex Aegypto vocavi filio meo, vel filium meum. & paullo post: Unde etiam patet, cui bono DEUS vocaverit Filium suum ex Aegypto: nimirum in eius bonum & commodum, quem amavit, Israël em. & iterum: Interim vocatio Christi ex Aegypto totum opus redemptionis ab incarnatione Christi usq; ad mortem eius complectitur. Cuius namq; bono Christus ex Aegypto vocatus est, eius bono etiam natus & mortuus est. Quoad Israël em tamen singulare beneficium etiam est, quod Christus eiectus ex Iudaea in Aegyptum, in Aegypto non mansit, & ibi inter Iudaeos, qui plurimi ibi erant, & Aegyptios, sed in terram Israël re vocatus est, & hic docuit.*

§. 21. Habeant hic beneficii à DEO prae rogativam Israël itae; habent certe proprii etiam maleficii prae rogativam. vid: Joh. 19, 11. Certum nihilominus nobis hoc manet, quidquid Iudaeis ex ultimo vocationis fine in Christo evenit, nobis idem omnibus evenisse, unde recte Coccejus adh. l. Reductionis huius causam facit amorem suum. Amoris enim DEI est, quod filium suum dedit, imò tradidit pro

nobis victimam Job. 3. 16. Ast quæ sequuntur: *Rursum bic monemus, & vocem Amoris in emphasi accipi longe melius de donatione Filii ad salutem, quam de quibusvis beneficiis, quæ Israël ante id tempus præstita sunt, quæ ipsi non profuerunt, quominus in sua υιοθεσία relinqueretur exors υιοθεσίας illius, quæ datur per Christum*: ea ex ultima parte videri possunt minus commoda, siquidem Israël itæ ante Christum, dummodo in eum credidere, æquæ e sua υιοθεσία (ut ejus verbo utar) ad υιοθεσίαν, quæ per Christum datur, pervenere, ac omnes illi, qui credentes cum Christo, & post Christum vixere. Est enim non posteriorum tantum, & æqualium, sed & majorum suorum & defunctorum ante se omnium Redemptor, neminem suæ υιοθεσίας jure excludens, aut ejus exsortem esse volens, qui fide sese Christum amplecti voluerit. Unde negari nequit ante id tempus, quo ex Ægypto vocandus fuit Christus, varia Israëlitis beneficia divinitus contigisse, quæ & Christum respexerunt, & in Christo e υιοθεσία eis υιοθεσίαν per fidem ipsos transtulere. Verum tamen excusari Coccejus potest, si de terrenis beneficiis solis, & quæ talibus loquatur, quæ certe ad hanc, quæ per Christum fit, υιοθεσίαν nihil faciunt.

§. 22. Quod vero pro nostra pace ipse Christus sit vocatus, indicat illud Ef. 53, 5. *עליו שלוטנו כוסר* Castigatio pacis nostræ (licet alii etiam vertant: *retributionis nostra*: certe non contraria illa, sed subordinata sunt) *(super illo, vel illum)*. Quod Paulus nobis confirmat, quando non tantum Rom. 5, 1. *Ειρήνην*, ait, *ερχομεν μετ' ες υ'ν θεον δι' ε' κ' υ' εις ημων Ιησ' Χριστ'ον*, sed & Col. 1, 20. *DEUM* vocat *ειρηνοποιησαντα* *δι' ε' αιμα' ε' σωτη' αιων' αιων' δι' αυτου εις τα εθνη της γης, εις τα ουρανα*. Quanta hæc conterritis ob crimina, & conscientiarum morum consolatio est animabus! *Non sibi*, qui reditu in gratiam non indigebat, *non sibi*, qui pacem ac salu em

salutem ipse omnem habebat, *non sibi*, in quo *σωματικῶς τὴν πληρωμὰ τῆς θεότητος* habitabat; sed *pro nostra* *JESUS est* *pax* *vicarius*, qui conciliatione indigebamus, nec ullum nôramus pacis ac salutis recuperandæ modum aut viam, ac divinitatis hostes & appellabamur, & eramus. Pax in sacris qvantam salutem significet, undiq̃ legentibus apparet, ut hæc inde etiã consolatio ad nos promanet, quod in hac pace omnis beatitudinis largam segetem habeamus. Quo Paulus Rom: 8, 32. respicit elegantissimam a minore ad majus comparisonem instituens: *τὸ ἴδιον οὐκ ἔφείσθη, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, πῶς ἔχρησάμεθα αὐτῷ ΤΑ ΠΑΝΤΙΑ ἡμῖν χάρισι;* Bene nos! bene omnes! pro nobis enim, imo pro omnibus pacem ut recuperaret, & restitueret, vocatus est JESUS, revocatus etiam est ex Ægypto in terram Israël suæ passioni, morti, resurrectioni destinatam. Habemus ergo vere & actu in eo pacem, in eo salutem, in eo omnia; quibus omnes ex fide ipsi adhærentes in eadem fide & fruimur, & gaudemus, æternum ampliore cum fructu iisdem gavisuri.

USUS SEXTUS DOGMATICUS.

Pulchrum scripturæ sensum quis rite frequentat?

§. 23. Omnis, qui è sacris ad nos penetrat, usus egregii esse potest emolumentum, si accedat ἡ δοκιμασία, seu illa exploratio, an nos haud nominatenus, sed & reapse hunc vel illum usum nostro in pectore sentiamus. Ita ad primum, quem proposuimus, Usum *Dogmaticum* hæc in nos descendere debet inquisitio, an veraci sacræ scripturæ de seipsa testantis autoritati lubenter, & sine fraude credamus? ad alterum *Elencicum*, an de Filio DEI æterno è scripturis convicti abominemur hostilem ipsius contemptum & abnegationem? ad tertium *Pædenticum*, an præstituta nobis divinitus

divinitus vocati fata sine murmure excipiamus, filiorum more osculemur, & prompti sequamur ad quartum, *Epanorthoticum*, an sceleratā mundi, itemq; papatus, omniumq; hæresiū aut jam reliquerimus aut relinquere velimus Ægyptū, ad quam relinqvendā toties nos divina S. Spir. gratia vocat & suscitatur ad quintū *Paracleticum*, an ē sufficientissimo Christi pro nostra pace vocati, ac tandem ad moriendum traditi meritō solamina sentiamus, pectusqve nostrum post pœnitentiam recreatæ conscientiæ pacem in sese deprehendat, ac persentiscat?

§. 24. Quod si ergo ἡ δοκιμασία nostrum deprehendet fucum, quod sc. eruditionis tantum ostendendæ, vel historicæ fidei tuendæ gratia de talibus licet momentosis differamus negociis, illius tunc munus est, ut ea, quæ loquimur, nec persentiscimus, quæq; intellectu solo, non usu percipimus, justum in ordinē redigat, animumq; ad intimū veritatis, & justitiæ sentum perducatur. Hinc sine probatione, seu exploratione, quam *δοκιμασία* Græci dicunt, omnia alias maxime salutifera in iis frustra sunt, qui per ætatem, viresq; animi talem *δοκιμασία*, ac tale de se explorationis iudicium instituere possunt, nec tamen instituunt: quia de re vel in moralibus humanis sapissime nostro cum rubore jam Seneca ethnicus nos comonefecit. Idem vero Scripturā gravioribus profecto armata rationibus, & in rebus quoq; ponderis longe majoris sancte versans præstat, atqve explorationem nostri tanta strenuitate nobis commendat, ut stupidi simus & vecordes, si eamdem recte instituere non properemus. Vid. 1. Cor. 5, 6. f. c. 11, 23, 31, 32. 1. Tim. 4, 12. f. Act. 20, 28. Unde hunc usum omnium præcellentissimum, quique omnium usuum sit usus, appellare non veremur.

§. 52. Hic vero speciatim nos memorabilem aliquam *δοκιμασία* nobis præstituere, & ex ostenso per Spiritum Sanctum

sum, sensu, qui verbis Hoseæ (c. 11, 1.) genuinus inest, usum
 hunc exploratorium capere decrevimus, an satis seduli
 in inquirendo S. Scripturæ vero sensu existamus, cum
 nulla usquam res majoris sit momenti, quam Divini ver-
 bi genuina cognitio atque interpretatio. Eruditissimos
 varii generis viros, & multos in iis sancta pietate insignes
 suam sanctissimis hisce literis operam navasse, tot opera,
 tot scripta, tot monumenta ostendunt de quæsitæ ac re-
 pertæ veritatis principatu amice interdum, interdum quo-
 que minus amice contententia. Nec leve incitamentum
 nostræ hic est diligentia, quod in Judæis Dominus aut com-
 mendat, aut desiderat *ἵνα ἐρευνᾶν τὰς γραφὰς*, cum illæ ipsæ
 sint de Christo testantes Joh. 5, 39. quodque Moysi vult fidem
 haberi, quippe qui de se quoque Servatore scripserit, ibid.
 v. 46. 47. quodque viventibus jam salvus Abraham Mosen
 ac Prophetas fidè legendos porrigit Luc. 16, 29. 31. quodque
 in iis perscrutandis suos ipse DEI Filius discipulos manu
 quasi ducit & gubernat Luc. 24, 25 — 27. 32. 44. 46. quodque
 Petrus Propheticum Scripturæ verbum omni prudentia
 sapientiaque naturali, quin imo nova omni revelatione
 firmiter, & omni luce magis observandum esse profitetur
 2. Petr. 1, 19. 20. 21. quodque Paulus *τὰ ἱερά γραμματα* tantis,
 quanta vix concipere possumus, laudum ornamentis com-
 mendat 2. Tim. 3, 14-17. ut taceam crebras ad Vetus Testa-
 mentum Jesu, ac discipulorum provocationes. An igitur
 nos quoque tantam sacris hisce literis, quam am merentur,
 industriam dicamus, ut summâ nostræ salutis copiâ pol-
 lentem ejus sensum reperire possimus? Faxit id Deus, &
 laborantes adjuvet!

§. 26. Id vero præ omnibus tanquam firmum & immobi-
 le ponendū est, non tolerare scripturas ullam ceu genuinā
 aliam interpretationem, quam quæ cum prima inspirantis

D

Spi-

Spiritus Sancti intentione congruit, unde inter interpre-
tandum neque addere quidquam, neque demere nos de-
cet, sed justam verborum seriem ad communem scriptu-
rarum semet ipsas optime explicantium canonem & con-
sensum, itemque ad analogiam fidei, adhibita, quousque
id fieri potest, propria explicatione sequi debemus. Ne-
que enim credamus, nimis leve in Scriptura scripturæ ge-
nus esse; satis omnia eximia sunt, ac satis gravia: est e-
nim, ut Evangelium, ita etiam ipsum, in quo Evangelium
continetur, DEI verbum *δυνάμενον σοφίας εἰς σωτηρίαν*. Tim.
3, 15. imo *δύναμις θεῶν εἰς σωτηρίαν* Rom. 1, 16. ac verba Chri-
sti sunt *ῥήματα ζωῆς αἰωνίου*, quid? ipsa *τὰ ῥήματα πνεύμα ἁγίου,
καὶ ζωῆς εἰν*. Joh. 6, 63. & 68. Hinc egregium est Petri
monitum, ut hoc præ omnibus agnoscamus in lectione Ver-
bi tanquam primarium, quod omnis prophetia scripturæ
non sit propriæ, seu arbitrariæ hominum interpretatio-
nis, quippe quæ nec prolata sit unquam ex humana vo-
luntate, sed ex arbitrio Spiritus Sancti, à quo acta suas
prophetias dedit Sancta DEI virorum cohors, 2. Petr. 1,
20. 21. qui idem propterea pseudodidascalos hæresium ad
perniciem accommodatarum auctores nos jubet observa-
re ac vitare, quippe qui, ut olim pseudoprophetæ falso lo-
cuti, *ita nunc verorum prophetarum* scripta falso interpreta-
turi sint. c. 2, 1.

§. 27. Patitur hic loci ratio, ut paucis nostram
de sensu scripturæ Literali & Mystico exponamus senten-
tiam: recte enim concedi, & jure tuendum esse sensum My-
sticum jam Parte III. §. 1. probavimus. Est igitur sensus scri-
pturæ vel *Verus*, vel *Falsus*. Et hic quidem est (1.) *male
elatus*, sc. si quis ipsas literas accipit, uti significant in Sensu
literæ, non habita ratione latentis pariter, & observanti
quoque satis patentis tropi, hieroglyphici, parabolæ, syn-
cata-

catabaseos, anthropopathias & similitum: e. gr. cum Anthro-
 pomorphitæ male sibi corporeum ex scriptura DEUM effe-
 rebant, vel si quis Herodem pro vera vulpe habere, vel
 contristatum Spiritum S. sibi fingere, vel bestias Danielis ta-
 les re ipsa credere velit. (2.) *male allatus*; si quis per allusi-
 onem, vel callidam accommodationem alieni sensus ver-
 ba à Sp. S. usurpata in sensu, quem vocant, transfumtivo vel
 accommodativo ad falsam tuendam materiam applicare
 audet: tum ille sensus, qui huic male allato dicto accom-
 modatur, profecto falsus est: e. gr. quando voces illas Luc.
 22, 38. ἰδὲ μάχαραι ᾧδε δύο! Ecce duo hic gladii! perfidus
 ille Pontifex ad duplicem, imperialem sc. & papalem, di-
 gnitatem tuendam applicabat. (3.) *male ablatas*, si quis
 omisissis cohærentibus necessariis per divisionis fallaciam
 ὁ verbis scripturæ falsum producit sensum, e. gr. cum post
 duorum ex monomachia protinus pereuntium interitum
 in epitaphio quodam scriptum esse ad illorum imaginem
 accepimus: Sanguis Jesu Christi Filii Dei emundat nos ab
 omni peccato, cum præmitti & jungi debuissent hæc: εὖν ἐν
 τῷ φωτὶ περιπατοῦμεν, ὡς αὐτὸς ἐστὶν ἐν τῷ φωτὶ, καὶ ἡμεῖς ἔχομεν μὲν
 ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ
 πάσης ἀμαρτίας. *Quod si in lumine ambulamus, uti ipse est in
 lumine, communionem habemus inter nos mutuam, & sanguis
 Jesu Christi Filii DEI mundat nos ab omni peccato!* 1. Joh. 1, 7.
 (4.) *Male oblatas*, si quis per compositionis fallaciam con-
 junctis iis, quæ conjungenda non erant, falsum animo sen-
 sum conciliat: uti videmus per Eusebiū fieri hoc nostro in
 loco P. 2. §. 10. Sed illustris locus est Apoc. 13, 8. cui multi vim
 inferunt plane non tolerabilem, Christum vocantes τὸ ἀρίστον
 ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, quod omnino falsū est. Neq̄
 enim Christo, nisi semel mori undū fuit: non nisi semel ma-
 ctandus fuit: non nisi semel ἐσφαγμένον ἐστὶ, Falluntur egre-
 gie, qui

gie, qui per compositionis fallaciam hæc conjungunt, erro-
 re non facile excusabili, cujuscuq; autoritas offeratur: nam
 α. non pertinent hæc voces *ἀπὸ καθάβολῆς κόσμῳ* ad vocem
ἰσφαγμένον, sed ad voces, *ὧν ἔρχονται τὰ ὀνόματα ἐν τῇ βί-
 βλῳ τῆς ζωῆς.* β. Christus non à primis inde mundi fun-
 damentis est mactatus: Quod si concederetur, haberent
 Pontificii, quod volunt, de sacrificio suo missatico. Si enim
 absurdum non est, Christum per victimas, & sacrificia
 DEO oblatum ab initio usq; mundi esse *ἰσφαγμένον*, & ta-
 men deinde in cruce esse corporetenus mortuum; absur-
 dum quoq; non erit, Christum corporetenus mortuum in
 sacrificio Missæ incruento oblatum DEO ad finem usq;ve
 mundi eodem modo *σφάσσειν*, seu mactari, quomodo in
 V. T. *ἰσφαγμένος*, seu mactatus atq; occisus fuit. Quod ta-
 men ipsis concedi non poterit. γ. Non consentit cum Pau-
 lo, qui docet, Christum mortuum esse *ἰθάπυξ* Rom. 6, 10. &
 majori longe vocum emphasi Hebr. 9, 28. tradit, *ἀπαξ προσε-
 τεχθέντα ἑαυτοῖς τὸ πολλὰν ἀνευγκῆν ἁμαρτίας, semel sacrificat-
 um seu oblatum esse tanquam boviam, ad tollenda multorum
 peccata, quibus promiserat hæc memorabilia: ἕδ' ἵνα πολλὰ-
 κισ προσφέρῃ ἑαυτῶν ὡς περὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσερχεται εἰς τὰ ἅγια καὶ
 ἐπιαιτῶν ἐν αἵματι ἀλοτριῶν, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ
 καθάβολῆς κόσμῳ, νῦν δὲ ἀπαξ ἵπτι σωτηρία τῶν αἰώνων (quod
 malim verti: in der Fülle der Zeiten/ Conf. Gal: 4, 4. quam-
 fic: am Ende der Welt) εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας διὰ τῆς ἰστίας
 αὐτοῦ πεφαιμένῳ). Unde expresse patet, esse *ἰσφαγμένον*
ἀπὸ καθάβολῆς κόσμῳ, & *πολλάκις ἑπαθεῖν* (quod particula *ἐπὶ*
 infer: cum Imperfecto *ἔδει* alioquin oportebat, oportuerat) *ἀπὸ
 καθάβολῆς κόσμῳ*, quā vehementer hæc duo sibi repugnent.
 Conf. Hebric. 7, 27. δ. si hæc compositio locum haberet,
 a proprietate vocum recedendum foret, tum in voce
ἰσφαγμένον, tum rursus in vocibus *ἀπὸ καθάβολῆς κόσμῳ* sine
 ne-*

necessitate, quod in Scriptura S. concedi non potest. Quod
 vero hanc expositionem nulla requirat necessitas, quin po-
 tius prohibeat expositioni s hujus incommoditas & alteri-
 us expositionis dexteritas, facile legenti patet. (5) *male col-*
latus, si quis parallelismum fingit inter duo loca, quæ
 fallum deinde pariunt sensum. e. gr. quando multi putant
 parallelismum esse inter Ebr. 1, 5. *עַל הַיָּם וְעַל הַיַּבְשָׁתִּים וְעַל כָּל הַיְּבֵשֶׁת*
אֲשֶׁר עָלָיו מַטֵּן אֱלֹהֵינוּ, itēq; 2. Sam. 7, 14. *אֲנִי אֶהְיֶה לָּךְ לְאָב*
וְלְבָנֶיךָ quæ iisdem verbis 1. Chron. 18, (Hebr. 17.) 13.
 repetuntur: & inter 1. Chr. 23, (H. 21.) 10. ubi fere eadem
 verba recensentur: *וְהָיָה לְךָ לְאָב וְלְבָנֶיךָ* coll. cum
 1. Chr. 29, (Hebr. 28.) 6. *כִּי-כִחְרָתִי כֹלִי לְבֶן וְאֲנִי אֶהְיֶה לְאָב*,
 cum tamēn geminus hic postremus locus, utut videatur,
 præcedentibus æqualis & parallelus esse nequeat. Quod
 qui volunt, in falsissimum sensum inviti prouunt, esse Sa-
 lomone angelis majorem, & naturali DEI Filio æqua-
 lem, cum de Salomone tamen notabilis in ultimo loco
 addita vox sit *בְּחַרְתִּי*, & præterea cum conditione tamquam
 in homine mutabili promissio filiationis, & regni, & salu-
 is perpetuæ Salomoni facta sit, hic v. 7. 9. illic v. 10. 11. Id vero
 patet ex Hebr. 1, 5. ubi expresse dicitur, ne angelorum qui-
 dem cuiuspiam dictum hoc esse. *וְאֵלֹהִים אֲשֶׁר עָלָיו מַטֵּן אֲשֶׁר עָלָיו*
אֲשֶׁר עָלָיו, &c. nedum homini, sine conditione nimirum. Fal-
 sus itaq; est sensus de Salomone 2. Sam. 7. & 1. Chron. 18. or-
 tus ob collationem cum 1. Chr. 23. & 29. (6) *malè translatus*, si
 quis in interpretando fallitur, atq;ve ita & sibi & aliis falsum
 loci sensum obtrudit: e. gr. cum propter Versionis p-
 r-
 uer-
 sitatem ex Gen. 3, 15. Maria serpentini capitis conculcatrix
 passim apud Pontificios salutatur, cum tamen in textu *הוּא*,
 non *היא* legatur (7) *Male illatus*, si quis interpretationi
 textus in verborum quidem puritate satisfacit, deinde au-
 tem erroneum suum sensum in vocem Textus infert, e. gr.

D;

quando

quando Reformati verba Joh. 3, 16. ὅτι ὁ θεὸς ἠγάπησεν τὸν κόσμον, vi vocum recte quidem vertunt: Sic enim DEUS dilexit Mundum; at postea ex erroneo & falso suo dogmate, quod gratia DEI, & meritum Christi non ad omnes pertineat, per mundum intelligunt electos solos. Hi sensus sunt falsi, quos mittimus, quippe qui ad Scr. S. non pertinent.

§. 28. Sensus autem *Verus* duplex est: *Genuinus*, & *Non-genuinus*. Primum de hoc. Est igitur sensus *Non-genuinus* ille, qui, licet in se consideratus extra Scripturam omnino verus, pius, bonus, & salutarius, aut certe innoxius sit, in illo tamen Scripturæ loco, ex quo eum autor propinat, à Sp. S. inspirante non est intentus. Unde fit, ut sæpe *falsus* quoque appelletur, non respectu falsitatis intrinsecæ, quod ipsa enunciatio sit falsa, aut, ut Logici loquuntur, Prædicatū nullo modo insit subjecto; sed respectu falsitatis extrinsecæ, quia falsum est, ejusmodi sensum illo loco contineri. ἄλλως solet idem, & *purius* quibusdam vocari. Hic vero sensus *Non-genuinus* iterum est duplex: *Alienus*, & *Accommodativus*. *Alienus est*, quando in sua sede voces accipiuntur per interpretationem non quidem absurdam, aut falsam, aliam tamen ab illa, quam & Sp. S. intendebat, & textus requirebat. Quæ exempla in omnibus Versionibus ἐχει, ἀλλὰ ὅλα τῷ Ἰουδαίῳ ἱσπάρχονται. Tale est illud Es: 9, 5. quod ante allegavimus P. IV. §. 25. *Accommodativus* ille nobis est, quando in sua sede vocis accipiuntur per interpretationem nec absurdam, nec falsam, nec aliam à S. Spiritus intentione, & textus ratione; sed data tamen occasione ad aliud quidpiam commode insinuandum in alieno sensu proferuntur. Quod variè ab Ecclesiasticis fieri consuevit. Ita accommodare ad nos solemus nomen lapidis, quem Samuel olim locavit, & appellavit: ἰσθὴν ἰσθ, seu ut vulgo proferre

ferre solemus: *Æbhen Æser*, cum applicatione addita:
Hucusq̄ adjuvit nos Dominus i. Sam. 7, 12.

§. 29. *Genuinus* sensus, qui ab inspirante Deo est intentus, iterum in duo membra dividitur, est enim vel *Literalis*, vel *Mysticus*. Et *Literalis* quidem est sensus rerum immediate per intellectas voces significatarum, & quia voces vel grammaticæ, vel rhetorice, ut quidam dicere consueverunt, id est, vel propriè, vel impropiè per tropum quendam, vel tropicam figuram & affectionem sumi atq̄ve intelligi possunt, hinc fit, ut *Literalis* ille rursus distingvatur in *Proprium* vel *Tropicum*, aliis Grammaticum, & Rhetoricum dictos. *Tropicus* ergo seu Impropius sensus est, quando rhetoricis explicationibus opus est ad significationem vocis non ordinariam, nec primitus impositam, sed superadditiam, & magis artificiosam plane commonstrandam. Qualis significatio tropis, troporumq̄ affectionibus, & figuris aliquot tropicis, somniis item & visionibus prophetis debetur: quid? figuræ etiam aliquot Grammaticæ huc pertinent quodammodo. Atq̄ve ita quidem obuius & creber est hic sensus, ut vix colon aliquod reperiatur, in quo non observari mereatur. *Proprius* vero ordinariæ & grammaticæ vocis significationi nihil superaddit, neq̄ quidquam a vocis sensu verbis primū vel usitatissime imposito recedit. Talem sensum habet Gen. 1, 1. In principio creavit Deus cælum & terram. Estq̄ vel *solitarius*, qui nullum; vel *typicus*, qui aliquem respectum ad antitypum in verbis literaliter acceptis tacite secum vehit. Hujus exemplum habes v. 10. illius v. 11. capitis XXI. Gen. Quoniam vero Scriptura Sacra aliquid habet valde peculiare, nec in ulla facile alia eveniens lingua, ut in eodem vocabulo literas diversi thematis, formæ, significationis commutet, commisceat, & conciliet, idq̄ tum in verbis, quod

quod fit crebro, tum in aliis etiam vocibus, unde diversæ enunciationes ob hanc diversarum vocum, & significationum commistionem in eadem enunciatione enascuntur (vid. Wasm. in Hebr. Rest; & ex eo Opit: in Atrio Ling. S. R. 31. & 43. & Geier. ad Pf. 7, 6.) hinc necessario *Proprium* sensum subdividimus in *Mistum*, & *Purum*; Siquidem *Mistus* ille est, quem jam descripsimus, eritque pro exemplo nobis citatus Pf: 7, 6. ubi vox יהרוך ex Kal & Piel permista commistam etiam significationem format hanc: persequetur & ipse, & per excitos alios. Ita Es: 9, 2. commistam significationem parere censetur propositum נ in vocula נל Masoretico notata circello in his verbis: הרבית הגוי לא הגדלת השמחה — quod veritas ex sensu misto: Multiplicasti populum, & ei quidem, non tamen omni, magnificasti gaudium. Qualia exempla non multiplicem reddunt sensum Literalem in eadem Enunciatione; sed commonstratam à Sp: S. duarum Enunciationum in eodem commate compactionem duarum etiam Enunciationum significatione exprimi volunt, ut ita è mista voce, *mistus* etiam oriatur *sensus*. Ubi vero tale commistionis indicium non occurrit, *Sensus* etiam est *Purus*, i. e. unicæ, nec mistæ, vocis unicus manet *sensus*.

S. 30. Succedit *sensus Mysticus*, qui *sensus* est rerum mediate significatarum per aliam rem e verbis immediate cognitam, estq; vel *Enypus*, vel *Aypus*. *Aypus* dicitur etiam *Analogicus*, quando nimirum in sua sede voces per genuinam interpretationem proprie exponuntur, & accipiuntur, propter elegantem tamen similitudinem, consentiente ipso, & subintendente Sp: S., licet sine figura futurum aliquod præmonstrante, alio referuntur. Talis *sensus* à Paulo explicatus est 1. Cor: 9, 9. 10. ex verbis, à ἐν τῷ Μαρτίῳ νόμῳ γέγραπται: ἔ Φιμῶσθε βῆν ἀνῶντα, quæq; sumfit ex Deut: 5,

ex Deut: 15, 4. conf. 1. Tim. 5, 18. Namque illic ait: μή τῶν βοῶν
 μέλει τῷ Θεῷ, ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς εἰς ἐχθρότητα, ἐπὶ ἐπι-
 ἐλπίδι ὁφείλει ὁ δροσιστῶν δροσιστῶν, καὶ ὁ ἀλοῶν τῆ ἐλπίδος αὐτῆ μετέ-
 χου ἐπ' ἐλπίδι. *Entypus* vero (*Typicus* enim sensus, ut paullo an-
 te monui, maxime vocatur literalis ille, qui typū aliud præ-
 monstrantē in se diate designat, & respectū ad antitypū sta-
 tim includit, quamvis interdum *Typicus* cum *Entypo* so-
 leat etiam confundi) est ille, qui in typo literaliter & explicite
 e vocibus agnito latet, ac postea per Sp. S. a sua, quā in pri-
 ma inspiratione habuit, intentione non abfuisse ostenditur.
 Tunc enim a nobis voces in prima sua sede per literalem
 interpretationem recte & genuine, uti fas est, exponuntur,
 & accipiuntur, sic tamen, ut res ita significatæ simul intelli-
 gantur alium habere sensum & respectum ad futura quæ-
 dam præfigurata, ac deinceps planius intelligenda. Quod
 quando fit indice ipso Sp. S., sensus hic *Entypus* dicitur *Elaus*,
 clarius forte, quam *Imitatus*, quia illatus etiam à Sp. S. potest
 fuisse ad typum intentus, licet ab illo non sit indicatus: dubiū
 enim non est, plures dari sensus typo *Imitatos*, quam quos Sp. S.
 ipse explicuit: potest tamen etiam *imitatus* dici, quod exposi-
 tio illa in S. literis est nata. *Elaus* autem dicimus, quia ex ipsa
 S. Scriptura petitur & effertur. Sin indice Sp. Sto *Entypus* de-
 stituitur, & ab orthodoxe sentientibus tamen orthodoxe ad-
 ducitur, *Illatus* vocari solet, quia in scripturā mystice expli-
 candā quasi extrinsecus inferitur. Solet sensus *Entypus* in ge-
 nere alias etiam *allegorietus* appellari, quia allegoriam, non
 rhetorice tamen, sed theologice sumtam continet.

§. 31. Notandum hic, quod res immediate designa-
 ta, & e verbis proxime percepta dicatur *typus* 1. Cor. 10, 6 11.
 & alibi; res vero mediate per priorem illam rem significata
 dici solet *antitypus*, *antitypum*. Vid. 1. Petr. 3, 21. ubi εὐδαλῶ-
 (non vero τῆς κιβωτῆς, ut in C. F. J. S. E. Br. §. von der Tauffe
 legitur) ἀντίτυπον βάπτισμα vocatur, itemque Hebr. 9, 24.

E

qvo

quo in versu uti facile erratur, ita errorem discuti, loci hujus videtur. Apostolus hic: *ἔσθ',* inquit, *εἰς χερσὶν αἰσθητῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν ἐν ἕξειον* &c. Quæ verba B. Lutherus ita transtulit: Denn Christus ist nicht eingegangen in das Heilige / so mit Händen gemacht ist / (welches ist ein Gegenbild der Rechtshaffenen) sondern in den Himmel selbst: quæ verba non satis intelligimus tum ob ambiguum vocem *Gegenbild* / quamvis eam pro re typi lubentius accipere in hac versione velimus, tum ob dubiam vocem *der rechtshaffenen* / quam num de rebus, an de personis accipi velit, præsertim cum in Græco sit *τῶν ἀληθινῶν*, verorum, non percipimus. Non est temporis, interpretes ut possint consuli de hoc dubio: Spanhemium saltem, quicum plerique omnes consentiunt, audiamus, qui in fine Dub. Ev. 62. (Part. sc. 2.) ita scribit: *Antitypum vero in toto hoc argumento & aliis id genus mihi bona Lectoris venia cum Theologis multis vocare liceat rem typi, vel σῶμα oppositum τῆ σικῆ, tametsi non ignorem, aliter etiam vocem illam, a plurimis accipi. Quamvis enim ἀντίτυπα opponantur τῆ ἀληθείᾳ Hebr. 9, 24. ἀντίτυπον tamen 1. Petr. 3, 21. non videtur designare typum vel figuram respondentem alii typo, sed rem ipsam typo jam olim adumbratam, baptismum nimirum internum.* Adjecta hac voce fallitur, quam Petrus non habet. Notamus vero primum, *typum* vocari etiam ab aliquibus *typum rei*, & *antitypum* appellari *rem typi* vice versa. Excusat igitur sese Spanhemius, quod, cum posset dicere, *rem typi*, tamen lubentius dixerit *antitypum*, licet & ab aliis, & ab ipso Apostolo Hebr. 9, 24. *antitypum* aliter accipi & nôrit, & agnoscat, quia *antitypus* ibi opponatur *veris*, atq; ita (quod eum sentire ex verbis patet) pro ipso *typo* usurpetur, sicut ἡ σικῆ opponitur τῆ σῶμα. Hanc sententiam inferunt voces: *licet, tametsi, aliter, quamvis, & spes de bona Lectoris venia.* Verum *antitypa* Hebr. 9, 24. revera significant typo opposita, ad typum facta, seu typo aliaqua

æqualia, qvo etiam ectypa pertinent, unde etiam *χρησπι-*
ηται ea appellat, & jungit hanc vocem cum voce *ἅγια* San-
 cta, sanctuarium, & imprimis, qvod ex v. 15. patet, San-
 ctum Sanctorum. Ethæc *ἅγια*, qvatenus à Mose ad ipsum
 DEI mandatum erant elaborata, ac deniqve post vagam
 sedem Hierosolymas annuente eodem DEO transportata,
ἀληθινὰ vocat, ad qvorum ex Scripturis sumtam normam
 exstructum Hierosolymitanum posterius Sanctuarium
 erat *ἐκτύπων*, seu *ἀντίτυπον*; multo magis autem pro *ἐκτύπω*
 seu *ἀντίτω* habendū fuit Heliopolitanum illud in Ægypto;
 utrumq; tamen *χρησπαιήτον*. Tale sanctuarium non ingredi-
 tur Christus. Græcorum igitur verborum sensus hic est:
Neque enim in manu factum aliquod Sanctum Sanctorum in-
gressus est Christus, qvod veri illius & primi Sancti Sanctorum
sit antitypum, seu exemplar efformatum; sed in ipsius cœ-
lum &c. qvæ indicant, Christo Sacerdoti nullum terre-
num, manu factum, & formatum ad prioris exemplum
Sanctuarium esse ingrediendum, qvippe qui in cœlesti, qvā
ingressus est, Hierusalem verissimum τῶν ἐκ τῆς οὐρανῶν
ἱερουσαλήμ ἀληθινῶν ἁγίων ἀντίτυπων sanctiore sensu reperi-
 t. qvo versus ii. etiam spectat. Unde patet, qvomodo anti-
 typus ex Hebr. c. 9, v. 24. explicari debeat.

§. 31. Est autem sensus *Allegoricus* (qvæ vox itidem in Scri-
 pturis fundamentū habet, nempe Gal. 4, 24. sive sensus *Eny-
 pous* semper in re præterita declarans futurū, non in jure tan-
 tū, sed & interdū in facto, finemq; suum habet, vel in Chri-
 sto ipso, vel in Christi hostibus, vel deniq; in Christi ecclesia.
 Si his rebus nomina formare atqve aptare velimus, sen-
 sum possemus vocare *χρησολόγον*, *ἀντιχρησολόγον*, καὶ *ἐκκλησι-*
ολόγον. Christologus sensus repræsentat nobis Filium Dei
 Christum vel in statu Exinanitionis, vel in statu Exalta-
 tionis, qvem utrumq; τὸ σημεῖον Ἰωανᾶ sæpius à Christo me-
 moratum præfiguravit, & præsignificavit, vid, Mat. h. 12,
 39. 40. c. 16, 4. Luc. 11, 29. 30. Epistola ad Hebræos copio-
 sissime

fiffime pariter & elegantiffime admirandas Christi in u-
 tramque partem præfigurationes nobis exposuit. *Anti-*
christologus sensus ostendit nobis sub antiquarum re-
 rum typo malorum hominum, & generalius (ut apud Joh.
 ep. 1. c. 2. v. 18. sumitur) accepta voce Antichristorū peccata,
 & fata. *Qvā* in re elegans est Paulus 1. Cor. 10, 1. - 12. Conf.
 2. Tim. 3, 8. 9. Jud. v. 7. 1. qq. *Ecclesiologus* deniq; est is,
 qui sub antiquis figuris, & præsertim Judaicæ Ecclesiæ
 ritibus, & institutis Ecclesiæ Dei & Christi significat, quo spe-
 ciat Galat. 4, 21. - 31. & locus Petrinus ep. 1. c. 2, v. 5. - 9. estq;
 vel *Synagogicus* vel *Anagogicus*. Et *hic* quidem cœlestia
 cœlestis, triumphum jam parantis, & triumphantis eccle-
 siæ ornamenta sub typico rei gestæ pigmento oculis quasi
 animisq; nostris repræsentat: quæ sub prioris Hierusa-
 lem, terrenæ illius, statu sæpe descripta clarius explican-
 tur partim, partim expositioni ulteriori reservantur A-
 pōc. 21. & 12.

S. 33. Deniq; *Synagogicus* ille sensus est, qui la-
 tens in verbis, typum quendam Ecclesiæ DEI in his terris
 designandæ dicatum continentibus, Spiritu S. duce agno-
 scitur, estq; triplex: Pisteologicus, Mysteriologicus, ac
 Tropologicus, propterea, quia in Ecclesia DEI fidei, sa-
 cramentorum, & Christianæ vitæ seu morum ratio est
 habenda. *Qvæ* tria cum videamus per præludium figu-
 rarum ac typorum divinitus nobis esse præmonstrata, ea
 quoque in prisorum temporum rebus observari decet.
 In sensu *Pisteologico* sub fide Abrahami nondum circum-
 cisi semen *εὐλογεῖ* progenituri fides in Christum creditu-
 rorum gentilium est præfigurata Gen. 15, 6. coll. cum
 Rom. 4, 9. ad fin. Sic ob fidem Abrahamo nati dici-
 mur, & filii promissionis, ad figuram promissi Isaac
 Rom. 9, 7. 8. 9. Sic ob fidem Israël Dei dicimur Gal. 6, 16.
 Præfiguravit igitur typice futuram nostram fidem Abra-
 ham, Isaac, Jacob. Conf. 1. Cor. 3, 13. f. ubi defectus fidei in
 Israëlitis ceu in typo nobis ostenditur. *Mysteriologicè* nostra
 præ-

præsertim Sacramenta typis præsignificata esse ipsæ te-
stantur Sacræ literæ : Baptismi typum fuisse aqvas Noæ
ex 1. Petr. 3, 20. 21. sacræque nubis humores, & transitum
per Mare Rubrum ex 1. Cor. 10, 1. 2. patet. S. Cœnæ ty-
pum fuisse Manna, & aqvam ê rupe fluentem ex 1. Cor. 10,
3. 4. videmus. Pœnitentiæ quoq; typum fuisse studium ever-
rendi fermenti ante comestionem agni Paschalis ex 1. Cor.
5, 6. -8. intelligimus. *Tropologicum* sensum offerunt ea,
quæ sub typo de sanctis moribus, & recta vita nos instru-
unt. Sic conjunctio Adami atque Evæ instruit nos,
quanta caritate unitum nobis Christum amplecti ac tene-
re debeamus, Eph. 5, 30. 31. 32. Sic sacrificia Veteris Te-
sta menti typus fuere nostrorum sacrificiorum ex Spiritu
per Jesum Christum DEO acceptorum 1. Petr. 2, 5. Sic li-
centia & jus edendi de hostiis præfiguravit clericorum
N. T. jus capiendi salaria 1. Cor. 9, 13. 14.

§. 34. Satis declaratum est per hæc prolixius pau-
lo demonstrata, quomodo sensus scripturæ scrutandus
ac distinguendus, & quanti quisq; sensus æstimandus sit, in
quibus hoc ultimo observari debere putamus, tanto plu-
ris in V. T. valere Mysticū præ Literali, licet solerter quæren-
do, quanto Christum potius, quam illas res, denotare DEUS
voluit, & quanto magis corpus, quam umbra peti ur. Nam
*βρώσις καὶ πόσις, καὶ τὰ μέρη τῆς ἐσθῆς, καὶ νεμῶσις καὶ σαββάτων,
αἰσὶν οὐκ αὐτῶν μελλόντων, τὸ ἵσῶμα ἔχει* Col. 2, 16. 17. Reti-
nendum igitur esse sensum etiam Mysticum, pro quo jam
Part. 3. §. 1. pugnavimus, iterum censemus præsertim in iis,
quæ ex abditis producere voluit Sp. S. ipse per S. viros :
ubi tamen aliorum quoque virorum sapientium in Chri-
sto & proborum cogitata mystica, quæ illati sensus no-
mine vocamus, non plane rejicienda aut repro-
banda, quamvis & nihil probantia, esse putamus. Li-
teralem vero sensum propter S. Scripturæ simplicita-
tem, nisi singularibus plane exemplis enunciationum

diversitatem indicare per vocum commissionem voluit Sanctus Spiritus, *nullibi nisi unicum* esse posse concludimus, unde etiam in nostro (Hof. II, 1.) dicto non nisi indicatus à Sp.S. unicus de Christo, ex Ægypti terris evocato DEI Filio sensus, cum nullus adesse queat Mysticus, concedi antea debuit, quia nullæ usquã sufficiunt rationes, quæ nos ab hac scripturæ simplicitate, uti alias, ita & hoc loco tuenda dejiciant, ac deturbent. De amplitudine sensus dicitur alio loco.

§. 35. Quoniam igitur optima sui interpret Scriptura miro quodam sancti Spiritus quasi artificio ita est contexta, ut & in rebus Fidei ad salutem directe spectantibus proximeque contendentibus stylo simpliciore gaudeat, & in aliis non ita necessariis aut ad exercendas eorum, qui sapientes doctique videntur, mentes & ingenia sensum abderit paulo profundius, aut ad sciolorum criticorumque quorundam sapientiam confundendam interdum fixam habeat crucem, devotæ venerationis, agnitionisq; tantilli scire nostri suscitatricem ac nihilominus semper cum absolūtæ DEI sapientiæ humillima admiratione exponi jucunde, & recte explicari possit: quid simus ita tardi, aut quid volumus potius ita tardos nos præstare in eruendo & percipiendo sanctissimi hujus libri sensu, cum videamus doctorum multos priscis usque ethnicis scriptoribus ita insudare, ut vel unius interdum vocolæ sensum e sexcentis hauriant locis, quo autorem nil nisi humana, & sapissime obscœna sapientem vel in flagitiossimis turpissimisque sermonibus intelligant? Næ! istam diligentia gloriâ iis si cedere velimus, nos, quibus nunc *in gloria & ore* sunt concredita, inhumani erga nosmet ipsos, & ingrati erga DEUM erimus. Verum quotus quisque nostrum est, qui id recte pensitat! *Pulchrum scripturæ sensum quis rite frequentat?* Faxit DEUS, ut ad demonstrandam ipsius gloriam, ad veritatem recte tuendam, ad salutem nostram
ali-

aliorumque servandam totos sanctissimis nos demus literis,
usque dum omnium per sacram scripturam promissorum
finem, ænigmatice propheticeque propositorum even-
tum, mysteriorumque; nimis nunc arduorum intellectum
in cœlesteneamus, ac videamus.

EPILOGUS.

ATque ita hoc absolvimus curriculi spatium: Nihil superest, nisi ut **DEO**
A. O. M. & Christo Jesu *Verò Dei Filio* nostra omnium causa in orbem misso, in
terras *Ægyptiorum* gentiles ire iusto, inde in terram *Israël* revocato, ac tandem
inter Hebræorū minas; Ethnicorūq; manus durissima quæque perpeso, Misera-
tori, Salvatori, Restauratori, Servatori, ac Vivificatori nostro publicas nunc
agamus gratias; quippe cujus gloriam amamus, vovemus, quærimus; cujus
ex gratia sumus; vivimus, & movemur; cujus est, quidquid discimus, dicimus,
legimus, & scribimus; cujus consortium petimus, desideramus, ac flagitamus.
Tuam, ô Jesu, Ecclesiam, cui maximè vocatus es, Tuum illum ah! parvulum,
eundemque misellum tueare cœtum: Paucos tuos ex vera Evangelii fide
pendentes, credentes, ac viventes ne patiare obrui: conserves nos in veri-
tate, in Tuo, Tuique Patris verbo, namque illud solum veritas est. Adjuva
omnes sincere pro Te pugnantes, illosque, qui suæ non militant, sed Tux gloriæ
causa, oris tui gladio defende, ac veritatis clypeo protege. Da, ut quies
publica, salusque populi ex Tua fide æstimetur, & gloriosum illud,
quod plerumque quæritur, Utile non ex dolis ollisque Ægypti, sed
ex Tuo jure, Tuoque exemplo mortales metiantur. Dirige nos omnes
etiam eo, ut in nostræ quisque naturæ inquiramus molestias, nec mi-
nus opitulari animæ, quam corpori studeamus, omniaque, quæ de nobis de-
cernis, fata tanquam excitamentum tanto magis admirandæ Tux potentix
destinatæ, observemus, aliisque etiam veneranda commonstremus. Gu-
berna quoque omnes, ut in certo rectoque *sophiæ* tramite Te veris-
simum veræ sapientix doctorem in verbo tuo intueamur, nostrisque men-
tibus non scire nudum, sed sanctum scire instillemus, quo omnes sci-
entix ad unius DEI, & Tuam Jesu Christi gloriam applicentur. Tu tandem
ô Jesu, qui ex infantia per adolescentiam ad virilis ætatis perfectionem, atque
inde in æternitatem per humanam tuam naturam vocatus es rege omnem omnium æ-
tatem, ut temporis DEO consecrandi cautam rationem habeamus, ac nostra
studia misellæ, quam indies ferme coarctari videmus, ecclesiæ dedicemus,
atque ita ubique vivamus, ut nostræ nos per varias ætates gestæ vitæ deinde
non pœniteat. Conserva denique omnes, qui servari possunt, in lætam ad ama-
tores tuos accessionem, & nos Tuos servos, qui non nisi Te ac Tuum Verbum
primario nosse volumus, scire ac deducere ad beatum vitæ fideique Terminum.

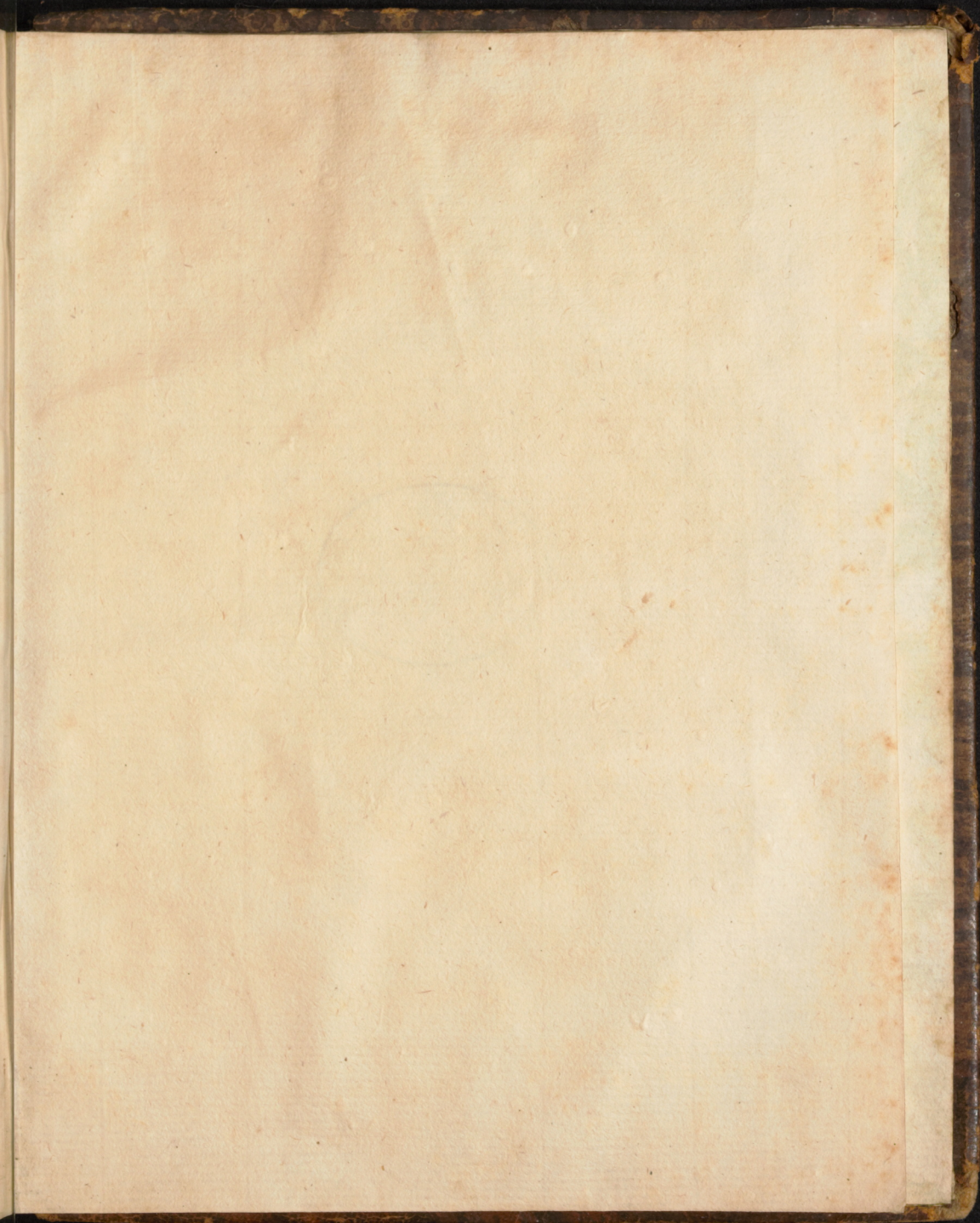
GLORIA PRINCIPII TUA, SIT TUA GLORIA

F I N I S,

Nobilissimo, Clarissimo, Doctissimoque
DN. DAVIDI HENRICO KOEPKEN,
S.P. D. JOH. PETR. GRUNENB. Ph. & Th. D. PRÆSES.

Fluxit annus, quo divinitus ad hanc studiorum universi-
tatem delatus *semel atq; iterum Filium DEL ex Egypto Vo-*
catum proposui, ac *tertio labore*, quod supererat negotiis,
facturus sudante jam prælo ex hac Academia revocatus
sum. Intervenerunt interea mutationes & loci & vi-
tæ generis, & inde promanantia multa negotiorum flumina,
quæ ab Academicis me exercitiis ad curam Ecclesiarum aliquamdiu
abstraxere. Tu autè *Suavissime Affinis*, qui tanto ferris ad studia impetu,
quæ tantus in honestissimo juvene requiri potest, ut alios vidisti æqualia
petere, suscitasti me rogans, ut liceat tibi *tertiam banc* de eadem ma-
teria Dissertationem me Præsidi defendere. Erat petitum justissimum,
neq; à me recusandum: gaudebam potius de indole *Affinis* egregia,
& ad maturitatem studiorum semper ulterius properante, Teq; eum
esse judicabam, cui *tertium hoc* de F. D. spatium jure aperirem. Antehac
enim Tu ipse *primum Jenæ* decurristi spatium, ubi *Præsidi Viro Max.*
Rev. atq; Excell. Dom. Joh. Andr. Schmidæ eatenus *Philos. Prof. P. Ord.*
at pridie ejus diei creato Theol. Doctore, hujusq; in *inclita Julia* *Desi-*
gnato Prof. P. proposuisti *ASΩ* omnis Theologiæ, ut *ENS* & *Summum-Bo-*
num. Alterum *Helmsladii* es emensus stadium, ubi *eodem Præsidi* dis-
quirendos dedisti *Job. Bapt. Helmonel* *Philosophi per ignem in doctrin-*
na de statu integritatis & Corruptionis errantes ignes. Tertium ergo
intertia Academia hinc Rosochii merito decurris cursum Juvenis Per-
strenuus, & præter hanc meam dissertationem, quam talè, quæ olim scrip-
ta est, alacerrime propugnas, *Tuo ipsius labore specimen diligen-*
tia paræs egregium, *Venerande ad Varnum Academia*, si velit Deus,
relinquendum. Quid superest, nisi ut *Tibi*, vel *Patriæ* potius gra-
tuler de hac indole, quæ, uti ad honestissima quævis nata est, ita &
optima quæque omnibus promittit, proximeque operas Bono Pu-
blico salutare, & *Gloriæ Divinæ* humillime inservientes poterit
præstare. Vale & de favore Bonorum omnium optime spera, Vir-
tutemque tuam ulterius demonstrare feliciter perge. Scripsi in
museo die X. Mart. cl. lxx. ic.

1766 (10)

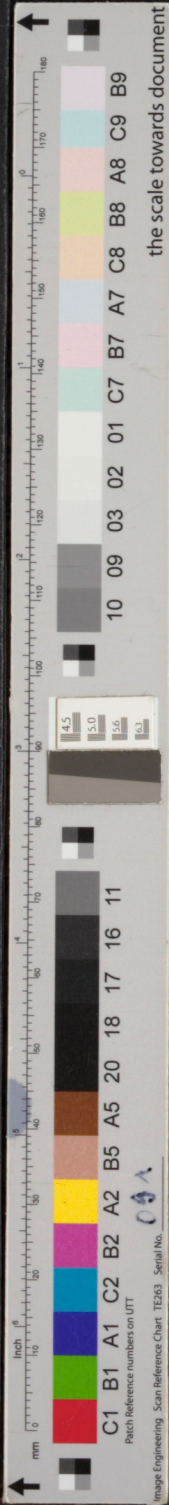

the scale towards document

(87)
schen im tornigen Sinn / hieße die scheinbare
bertworpenen Joden / die die scheinbare
Kerkerliten Gewalt / die die scheinbare
ingest menigfalt. / die die scheinbare
ehören tegen de Roden / die die scheinbare
du dat hōbet / die die scheinbare
mate* hest geschonet / die die scheinbare
st du benynische Hund / die die scheinbare
o Lohne / einen heftigen Schmoek / die die scheinbare
vortrectet of / die die scheinbare
gar verbrand von Stund / die die scheinbare
hte vorder entgelt / die die scheinbare
alken hebbem seft / die die scheinbare
werden intsamem / die die scheinbare
och dat Land so sōte / die die scheinbare
in Welkes Blōte / die die scheinbare
Zoben alle Nahmen / die die scheinbare
er Statt villichte / die die scheinbare
Christe of schon Gestichte / die die scheinbare
len Storm erbeedest / die die scheinbare
Ogen bist du blind / die die scheinbare
iane juwer negn* erwint / die die scheinbare
stiken betb uhtledest / die die scheinbare
pen / dem Schote eyn Schlange / die die scheinbare
für vil degger hange / die die scheinbare
pe et dy du leide Geist / die die scheinbare
n is al die Goit / die die scheinbare
lechte dregt drōben Molt / die die scheinbare
er id des behebet meist / die die scheinbare
San dat Leben / die die scheinbare
den Trost gareben / die die scheinbare
de im traghem trede / die die scheinbare
de dar geschēin / die die scheinbare
gt nicht eyn / die die scheinbare
vulle na ilder Seede / die die scheinbare
weist nicht wein / die die scheinbare
lestias du nomest den / die die scheinbare
en febre wedder / die die scheinbare
nshn sek berniget / die die scheinbare
Beslichheit vortreket / die die scheinbare
lit he in Duken nedder / die die scheinbare
n he dy gh'ft

Zarmede